

QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

№ 015 (7183)

Bələdiyyə seçkiləri yeni uğurun təntənəsi olacaq

7

Azərbaycan- Belarus: yüksələn əməkdaşlıq perspektivləri

3

Prezident İlham Əliyev: "Ölkələrimiz arasında etimada, qarşılıqlı hörmətə, dostluğa və əməkdaşlığa əsaslanan kreativ tərəfdaşlığı çox yüksək qiymətləndiririk"

SƏS

28 yanvar 2025-ci il.
Qiyməti 60 qəpik

Ermənistan ÇIXA bilməyəcəyi tələyə düşdü...

Rusiyasayağı "qabaqdangəlmişlik", paradoks və tragikmediya

8

Ekoloji problemlər kəskinləşir, proses bizi hara aparır?

10

Qəbahətdən qəbahət...

9

Dünənki, bugünkü qonşuluq: Unudulmağa qoymayaq!

11

Civə, qurğuşun, arsen – hamısı uşaq qidalığında...

15

Azərbaycan biznes və investisiya üçün cəlbedici ölkədir

Prezident İlham Əliyev yanvarın 27-də İsrail İqtisadi Forumunun həmtəsisçisi və İdarə Heyətinin üzvü Conatan Misneri qəbul edib. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanda tarixən

Prezident İlham Əliyev İsrail İqtisadi Forumunun həmtəsisçisi və İdarə Heyətinin üzvünü, Qvineya və Sloveniya Respublikalarının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fəvqəladə və səlahiyyətli səfirlərini qəbul edib

olduğu kimi bu gün də müxtəlif dinlərin və konfessiyaların, o cümlədən yəhudi icmasının nümayəndələrinin dostluq, əmin-amanlıq və harmoniya şəraitində yaşadıklarını vurğulayıb. Prezident İlham Əliyev qeyd edib ki, bu, xalqımızın həyat tərzini olmaqla yanaşı, eyni zamanda, Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi siyasətin tərkib hissəsidir.

Dövlətimizin başçısı vurğulayıb ki, Azərbaycan öz təcrübəsindən çıxış edərək dünya səviyyəsində də dinlərarası və mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqində mühüm rol oynayır, bundan sonra da öz töhfəsini verməkdə davam edəcək.

Qonaqlar Azərbaycanda tarixən yəhudi icmasının nümayəndələrinin dinc şəraitdə yaşamaları üçün yaradılmış şəraitə görə dövlətimizin başçısına minnətdarlıqlarını bildirdilər. Onlar ölkəmizə səfər çərçivəsində, həmçinin Quba rayonuna da gedəcəklərini və oradakı yəhudi icmasının yaşayış şəraiti ilə yerində tanış olacaqlarını dedilər.

Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş torpaqlarına səfər etdiklərini vurğulayan qonaqlar həmin ərazilərimizdə qısa müddətdə həyata keçirilən bərpa-quruculuq işlərinin onlara böyük təəssüratlar bağışladığını qeyd etdilər. Bu səfər çərçivəsində dünyanın müxtəlif ölkələrindən çoxsaylı yəhudi iş adamlarının ölkəmizə gəldiyini deyən qonaqlar Azərbaycanın biznes və investisiya üçün cəlbedici ölkə olduğunu vurğulayaraq, bu sahədə əməkdaşlığın perspektivlərini müzakirə etdilər. Görüşdə Azərbaycan-İsrail və Azərbaycan-ABŞ əlaqələrinin perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Prezident İlham Əliyev yanvarın 27-də Qvineya Respublikasının ölkəmizdə yeni

təyin olunmuş fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Umar Kandenin etimadnaməsini qəbul edib. Səfir etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim edib, daha sonra Prezident İlham Əliyev səfirlə söhbət edib. Dövlətimizin başçısı siyasi və iqtisadi əlaqələrimizin uğurla inkişaf edəcəyinə ümidvarlığını bildirərək, ölkələrimizin bir sıra beynəlxalq təşkilatlarda, o cümlədən BMT-də, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatında, Qoşulmama Hərəkatında fəal və uğurlu əməkdaşlıq etdiklərini deyib, bu çərçivədə qarşılıqlı dəstəyə əsaslanan əlaqələrimizin bundan sonra da inkişaf edəcəyinə əminliyini bildirib. Prezident İlham Əliyev əməkdaşlığımızın cəlbedici sahələrinin müəyyənləşdirilməsinin də zəruriliyini qeyd edib. Ölkəmizdə Afrikadan çoxsaylı tələbələr təhsil aldığı deyən dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərdən olan tələbələr üçün təqaüd proqramları təqdim etdiyini bildirdi, qvineyalı tələbələrindən bundan yararlanma bələcəklərini vurğulayıb. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın özünün ASAN və DOST xidmət təcrübəsini bir sıra ölkələrlə bölüşdüyünü qeyd edərək, bu sahədə Qvineya ilə də əməkdaşlıq imkanlarının olduğunu deyib. Xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildiren səfir, ilk növbədə, Qvineya Respublikasının Prezidenti Mamadi Dumbuyanin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırıb.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Qvineya Prezidentinə çatdırmağı xahiş edib. Səfir Umar Kande Qvineya Prezidenti və ölkəsi adından təyyarə qəzası ilə bağlı Azərbaycan Prezidentinə və xalqına baş-

sağlığını çatdırıb.

Umar Kande ölkəsinin Azərbaycanla müxtəlif sahələrdə əməkdaşlığın həyata keçirilməsində maraqlı olduğunu dedi və ölkəmizlə strateji tərəfdaşlığın qurulacağına ümidvar olduğunu bildirdi. O qeyd edib ki, bu isə öz növbəsində xüsusilə də BMT-də, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatında və Qoşulmama Hərəkatında müştərk təşəbbüslərin irəli sürülməsinə xidmət edəcək. Beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əlaqələrimizdən məmnunluğunu ifadə edən səfir ölkələrimiz arasında təhsil, mədəncilik, elektron hökumət sahələrində əməkdaşlıq üçün yaxşı imkanların olduğunu vurğulayıb.

Söhbət zamanı ölkəmizin aidiyyəti iqtisadi qurumları ilə birbaşa əlaqələrin yaradılmasının, iqtisadi əməkdaşlıq perspektivlərinin araşdırılmasının və onun inkişaf etdirilməsi üçün iqtisadi sahə üzrə nümayəndə heyətlərinin mübadiləsinin vacibliyi qeyd olunub.

Prezident İlham Əliyev dünən Sloveniya Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Qorazd Rençelin etimadnaməsini qəbul edib. Səfir etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim edib, daha sonra Prezident İlham Əliyev səfirlə söhbət edib. Səfir Qorazd Rençel, ilk növbədə, COP29-un uğurla keçirilməsi və əldə olunmuş nailiyyətlər münasibətilə təbriklərini dövlətimizin başçısına çatdırıb.

Təbriklərə görə minnətdarlığını bildiren Prezident İlham Əliyev bu konfransın hazırlıq işlərinə az müddət qalmasına baxmayaraq, Azərbaycan tərəfindən həmin tədbirin uğurla təşkil olunduğunu vurğulayıb, COP29-un ölkəmizdə indiyədək keçirilən

ən böyük beynəlxalq tədbir olduğunu məmnunluqla qeyd edib. Sloveniyanın bu tədbirdə fəal iştirakını yüksək qiymətləndirən dövlətimizin başçısı COP29-da təmsil olunan xeyli sayda ölkələr arasında konsensusun əldə edilməsinin önəminə toxunub, tədbir çərçivəsində beynəlxalq iqlim gündəliyinin irəli aparılması üçün səmərəli nəticələrin olduğunu vurğulayıb.

Prezident İlham Əliyev ikitərəfli münasibətlərimizin yaxşı tarixə malik olduğunu deyərək, iki ölkənin dövlət başçılarının qarşılıqlı səfərlərini xatırladı və bu səfərlər zamanı müxtəlif istiqamətlər üzrə məhsuldar müzakirələrin aparıldığını məmnunluqla qeyd edib. Dövlətimizin başçısı əməkdaşlığımızın bundan sonra da möhkəmlənəcəyinə əminliyini bildirdi.

Görüşdə Azərbaycanla Sloveniya arasında siyasi dialoqun dinamik surətdə inkişaf edəcəyinə ümidvarlıq ifadə olunub, yaxın vaxtlarda iki ölkənin xarici işlər nazirləri arasında siyasi məsləhətləşmələrin və iqtisadi əməkdaşlıq məsələləri üzrə işçi qrupunun toplantısının keçiriləcəyi bildirilib, yüksək səviyyəli qarşılıqlı səfərlərin təşkil olunacağı qeyd edilib.

Səfir Azərbaycanın Cənubi Qafqaz regionunda, həmçinin Trans-Xəzər nəqliyyat dəhlizində mühüm roluna malik ölkə olduğunu vurğulayıb. Söhbət zamanı Azərbaycanla Sloveniya arasında enerji sahəsində əməkdaşlığın inkişafına toxunub, Azərbaycan qazının Sloveniya bazarına çatdırılması əlaqələrimizin inkişafında mühüm addım kimi dəyərləndirilib. Görüşdə Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələrinin perspektivlərinə dair fikir mübadiləsi aparılıb.

Azərbaycan- Belarus: yüksələn əməkdaşlıq perspektivləri

Azərbaycan suverenliyini tam bərpa etmiş dövlət olaraq ölkəmizin müstəqilliyi və ərazi bütövlüyünə hörmət nümayiş etdirən bütün dost dövlətlərlə, tərəfdaşlarla eyni bərabər və qarşılıqlı etimada əsaslanmış siyasətə öz sadiqliyini ifadə edir. Belarus Respublikası o dost dövlətlərdəndir ki, bu günə qədər Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımış, hər zaman ölkəmizin haqlı və ədalətli işinə siyasi müstəvidə dəstək vermişdir. Müstəqil Azərbaycanın bir çox dünya dövlətləri ilə eləcə də - Belarusla olan münasibətləri möhkəm dostluğa, qarşılıqlı etimada və strateji tərəfdaşlığa əsaslanır.

Dövlət başçılarının qarşılıqlı olaraq ölkələrə rəsmi səfərləri dövlətlərarası əlaqələrə öz müsbət təsirini göstərib. Müasir dövrdə dövlətlər arasındakı münasibətlər keyfiyyətcə yeni mərhələyə yüksəlib. Dövlət başçılarının qarşılıqlı səfərləri iki ölkə arasında strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin inkişaf etdirilməsinə, qarşılıqlı etimad və dialoqa mühüm töhfə verir. Dövlətlər arasında kənd təsərrüfatı, iqtisadiyyat, hərbi-texniki, sosial-müdafiə, hüquq-mühafizə və digər sahələri əhatə edən sənədlər imzalanıb.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNDƏN DOST ÖLKƏYƏ TƏBRİK

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin yanvarın 27-də Belarus Respublikasının Prezidenti Aleksandr Lukaşenkoya zəng etməsi əlaqələrin möhkəmlənməsinə töhfə verir. Dövlətimizin başçısı Aleksandr Lukaşenkonu Belarus Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməsi münasibətilə təbrik edib, fəaliyyətində uğurlar arzulayıb.

Prezident Aleksandr Lukaşenko göstərilən diqqətə və təbriyə görə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirib. Telefon danışıqı əsnasında dövlət başçıları iki ölkə arasında dostluq və tərəfdaşlıq əlaqələrinin bundan sonra da yüksələn xətt üzrə inkişaf edəcəyinə əminliklərini ifadə edərək, əməkdaşlığımızın perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıblar.

MÜSTƏQİL DÖVLƏTLƏRİN MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ YENİ TARİXİ DÖVR

Dövlətlərarası yüksək səviyyəli görüşlər və təmaslar əlaqələrimizin möhkəmləndirilməsi işinə töhfə verir. Xatırladaq ki, 2006-cı ilin fevral ayında Belarusun Azərbaycanda, həmin ilin avqust ayında isə Azərbaycanın Belarusda Səfirlikləri açılmışdır. İki ölkə arasında diplomatik əlaqələr 1993-cü ilin iyun ayının 11-də qurulmuşdur. Həmin zamandan 32 il ötür. Bu münasibətlər xalqlarımızı birləşdirən mehriban dostluq ənənələrinə, qarşılıqlı hörmətə və etimada söykənir. Vurğulayaq ki, 18-19 noyabr 2018 -ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Belarusa rəsmi səfəri, 28-29 noyabr 2016-cı il tarixində Belarus Respublikasının Prezidenti A.Lukaşenkonun Azərbaycana rəsmi səfəri, 13-14 aprel 2021- ci il tarixində Belarus Respublikasının Prezidenti A. Lukaşenkonun Azərbaycana işgüzar səfəri bu əlaqələrin daha da möhkəmlənməsinə səbəb olmuşdur. Vurğulayaq ki, Belarus Prezidenti Aleksandr Lukaşenkonun ötən ilin mayın

Prezident İlham Əliyev: "Ölkələrimiz arasında etimada, qarşılıqlı hörmətə, dostluğa və əməkdaşlığa əsaslanan kreativ tərəfdaşlığı çox yüksək qiymətləndiririk"

16-17-də Azərbaycana rəsmi səfəri ölkələrimiz arasında ikitərəfli əlaqələrin yüksək səviyyədə olmasının növbəti təzahürü idi. Prezident İlham Əliyevin bildirdiyi kimi, "Ölkələrimiz arasında etimada, qarşılıqlı hörmətə, dostluğa və əməkdaşlığa əsaslanan kreativ tərəfdaşlığı çox yüksək qiymətləndiririk. Bu münasibətlər zamanın sınağından çıxıb və zənnimcə, Belarus ilə Azərbaycanın etibarlı dost olmaları heç kimdə şübhə doğurmur". Dövlətimizin başçısı bildirib ki, bu, dövlətlərarası münasibətlərimizin əsasıdır, çünki yalnız qarşılıqlı etimad şəraitində həmişə bütün vəziyyətlərdə ikitərəfli dəstəyə arxalanaraq irəliləmək mümkündür.

Səfər çərçivəsində Belarus Prezidentinin Azərbaycan Prezidenti ilə ikitərəfli, eləcə də hökumət nümayəndələrinin iştirakı ilə geniş tərkibdə görüşlər keçirməsi artıq hər iki müstəqil dövlətin münasibətlərində yeni bir dövrün başladığını ortaya qoymuş oldu. Aparılan danışıqlar - tekbətək və geniş tərkibdə görüşlər ölkələrimizin mehriban dostlar olduğunu bir daha əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belarus Cənubi Qafqazda söz sahibinə çevrilmiş Azərbaycanla bu günə qədər formalaşmış qarşılıqlı etibar, hörmət və strateji dostluq əlaqələrini, həmçinin iqtisadi-ticarət münasibətləri daha dərinə inkişaf etdirməyi hədəfləyir. 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan tarixi ədaləti bərpa edərək, 30 ilə yaxın işğal altında olan torpaqları düşmən tapdığından azad etdi. Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərin bərpası və Böyük Qayıdışın yüksək səviyyədə təmin edilməsi məqsədi ilə ardıcıl işlər görülür. İşğaldan azad olunan ölkəmizin inkişafı istiqamətində həyata keçirilən layihələr öz nəticəsini verir. İnkişaf və tərəqqi dövrünü yaşayan Azərbaycanın işğaldan azad olunan ərazilərində həyata keçirilən kompleks islahatlar, geniş quruculuq işləri və yaradılan güclü iqtisadiyyat ölkənin əsas inkişaf göstəriciləridir.

Azərbaycanın iqtisadi gücü işğaldan azad olunan ərazilərdə yeni həyatın başlanmasına imkan verir. Bu gün Azərbaycan torpaqlarını işğaldan azad etmiş və Zəfər qazanmış dövlət olaraq həmin ərazilərdə abadlıq-quruculuq işlərinə başlayıb. "İşğal

illərində hər şey dağıdılıb. İnfrastrukturunu, yaşayış sahələrini, ictimai binaları, tarixi abidələri və digərlərini sıfırdan bərpa etmək lazımdır", - deyərək Prezident bildirdi. Cənab Prezident Belarus şirkətlərini də Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin bərpasında fəal iştirak etməyə dəvət edib. "Belarusun çox yaxşı şəhərsalma təcrübəsi, müasir texnologiyaları, aqrşəhərciklərinin təcrübəsi var" - deyərək Azərbaycan Prezidenti qeyd edib: "Əlbəttə, bizim birinci dərəcəli vəzifəmiz keçmiş məcburi köçkünləri tikiləcək doğma evlərinə mümkün qədər tez qaytarmaqdır. Həmçinin onları müvafiq işlə təmin etmək lazımdır ki, azad olunmuş ərazilərə qayıdınlar da yüksək əməkhaqqı olan işlərdə çalışsınlar".

Belarus Respublikasının Prezidenti Aleksandr Lukaşenkonun səsləndirdiyi fikirləri də vurğulamaq yerinə düşərdi. O, Azərbaycanın azad etdiyi ərazilərdə xüsusən aqrar torpaqlarda Belarus təcrübəsi üzrə aqrşəhərciklər və bütün infrastrukturunu yaratmağa, iş yerləri açmağa, yeni komplekslər tikməyə, həmçinin fermer təsərrüfatları yaratmağa hazır olduqlarını diqqətə çatdırmışdı. Onu da bildirmişdi ki, işğaldan azad olunan torpaqlarımızda dost ölkə tərəfindən ilk növbədə, iş yerləri olan aqrşəhərcik tikiləcəkdir. "Biz orada sizin üçün evlər yaratmağa hazırıq. Belarusda taxta evlər təcrübəsi geniş yayılıb. Evi hissələrlə vaqonlarda gətiririk, bir həftə ərzində bünövrəsi üzərində tikib qurtarıq. Biz Belarusda bu cür edirik. Əgər sizə uyğun gələrsə, biz tədarük edə və sizin dirçəldilən ərazilərdə belə evlər tikə bilərik. Bir sözlə, çox böyük planımız var. Biz işləməyə davam edəcəyik".

REGIONUN TƏRƏQQİSİ İLƏ BAĞLI YENİ BAXIŞLAR

Belarus Prezidentinin işğaldan azad edilmiş Füzuliyə və Şuşaya səfəri xüsusi vurğulanmalıdır. Aleksandr Lukaşenkonun Füzuli və Şuşa şəhərlərinə səfəri iki ölkə arasında əsl dostluğun nümunəsidir. Azad olunmuş ərazilərin bərpasında Belarusun da iştirak etmək istəyi məmnunluq doğurur. Eyni zamanda, sözügedən səfər çərçivəsində tərəflər arasında bir sıra sazişlərin imzalan-

ması qarşılıqlı münasibətləri daha da gücləndirilməsinə təkan verir.

Hazırda Azərbaycan və Belarus arasında bir çox sahələrdə eləcə də hərbi-texniki sahədə də uğurlu əməkdaşlıq vardır. Bildiyimiz kimi, Azərbaycanla Belarus arasında hərbi-texniki sahədə qarşılıqlı faydalı ikitərəfli əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi barəsində Anlaşma Memorandumu imzalanıb. Azərbaycan Prezidenti çıxışlarının birində vurğulamışdı ki, bizim əməkdaşlığımızın istiqamətlərindən biri də hərbi-texniki sahədir: "Biz bu əməkdaşlıqdan çox razıyıq, məhsulların keyfiyyəti və səmərəliliyi çox yüksəkdir. Buna görə də, təsadüfi deyil ki, ölkələrimiz arasında hərbi-texniki əməkdaşlığın artıq yaxşı tarixi, kifayət qədər böyük həcmli və genişlənməyə yaxşı meyili var." Bir sözlə, Azərbaycan və Belarus arasında olan strateji əməkdaşlıq əlaqələri hər iki ölkənin perspektiv inkişafı baxımından, xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Onu da bildirik ki, Azərbaycanla Belarus beynəlxalq təşkilatlarda aktiv qarşılıqlı fəaliyyət göstərir, bütün məsələlərdə bir-birini dəstəkləyirlər. "Əgər hər hansı beynəlxalq təşkilatda Belarusla, yaxud hər hansı rəhbər orqanlara namizədliyi irəli sürülən bu ölkədən namizədlə əlaqədar məsələ qaldırılsa, Azərbaycan qeyd-şərtsiz dəstək göstərir. Eyni münasibəti biz Belarus tərəfdən də görürük. Bu, bizim münasibətlərimizin yüksək səviyyəsinin göstəricisidir. Biz, həmçinin, ya Azərbaycanın, ya da Belarusun iştirak etmədiyi, amma başqa ölkənin iştirak etdiyi təşkilatlarda da bir-birimizi dəstəkləyirik və bu da təbiidir. Bu, bizim beynəlxalq siyasət, beynəlxalq münasibətlər, regional problemlər və beynəlxalq təhlükəsizliklə əlaqədar məsələləri müzakirə etdiyimiz kimi təbiidir. Bütün bunlar dostlar arasında təbiidir", - deyərək Prezident bildirmişdir.

Ölkələrimiz arasında çoxşaxəli müqavilə-hüquq bazası yaradılıb. Azərbaycanla Belarus arasında iqtisadi-ticarət əlaqələr daha da genişləndirilir. Belarus şirkətlərinin işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpasında iştirakı, investisiyaların təşviqi buna nümunədir. Hazırda Azərbaycan ilə Belarus arasında qarşılıqlı ticarət fəaliyyətində 270-dən çox müəssisənin iştirakı ilə 300 çeşiddən artıq malın iki ölkə ərazisində qarşılıqlı təchizatı həyata keçirilir. Onlarla Azərbaycan şirkəti Belarus müəssisələrinin respublikamızda qanuni nümayəndəsi və təmsilçisi fəaliyyət göstərir. Ölkəmizdə Belarus kənd təsərrüfatı məhsullarının satışını həyata keçirən xüsusi təyinatlı mağazalar fəaliyyət göstərir. İqtisadi sahədə əlaqələrin genişləndirilməsində birbaşa əmtəə ticarəti ilə yanaşı, qarşılıqlı faydalı birgə əməkdaşlıq layihələrinin həyata keçirilməsi də getdikcə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belarus maşın-qayıranları ilə Gəncə Avtomobil Zavodu arasında əməkdaşlıq sənaye kooperasiyası sahəsində səmərəli qarşılıqlı fəaliyyətin gözəl nümunəsi kimi ölkələr üçün əlamətdar layihəyə çevrilib. Belarus tərəfi Azərbaycana lift tədarükünün artırılmasında, eləcə də müvafiq istehlak həcmli üçün onların yığılması istehsalının yaradılmasında maraqlıdır.

Təbii ki, iki ölkənin rəhbərliyi səviyyəsində sız münasibətlər əlaqələrin demək olar ki, bütün sahələrində öz əksini tapıb.

Göründüyü kimi, Azərbaycan və Belarus arasında olan strateji əməkdaşlıq əlaqələri hər iki ölkənin perspektiv inkişafı baxımından, xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu əlaqələr, eyni zamanda, regionun tərəqqisi ilə bağlı yeni baxışlar formalaşdırır.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

ABŞ-ın borc böhranı və...

ABŞ borc böhranına doğru gedir. Mütəxəssislər hesab edir ki, ölkənin stabil kriptovalyutalara – stabilkoinlərə ciddi münasibəti bunun qarşısını ala bilər. Stabilkoinlər ABŞ dövlət borcunun ən böyük alıcılarından birinə və yeni tələbatın etibarlı mənbəyinə çevrilə bilər. Dollarla dəstəklənən “stabilkoinlər” ABŞ hökumətinin borcuna olan tələbi və Çinlə ayaqlaşmaq qabiliyyətini təmin edir. Amerika təcrübəsi bir sıra sınaqlarla üzləşib. Və bəlkə də heç bir yerdə bu, dövlət borcunun trayektoriyasında olduğu qədər aydın deyil. ABŞ proqnozlaşdırıla bilən, lakin qarşısı alınmayan borc böhranına doğru gedir. Heç bir şey edilməzsə, iqtisadiyyat dayanacaq və hökumət səhiyyə və pensiya ilə bağlı veridyi vədləri yerinə yetirə bilməyəcək. Milli müdafiə xərclərinin azaldılması ölkəni riskə atar.

Əgər fiskal həll tapılmazsa, böhran çox güman ki, uğursuz Xəzinədarlıq auksionu ilə başlayacaq, ardınca isə çirkin sekvestr olacaq. İqtisadiyyat daraldıqca, dollara inam zəifləyəcək və artım perspektivlərini daha da təhdid edəcək. Aydın cavab problemin kök səbəblərini aradan qaldırmaqdır. Hüquq proqramları borcu artırır və islahatlara ehtiyac duyur, lakin siyasətçilərin lazımi addım-

ları atmağa cəsarəti çatmır. Nəticədə ölkə sürüşkən yollarla getməyə davam edir. Nə etmək olar?

Stabilkoinləri və ya kriptovalyutaları ciddi qəbul etməklə başlaya bilərsiniz. Xəzinədarlıq Departamenti və kriptovalyuta analitikası saytı DeFi Llama görə, ABŞ dövlət borcunun artan hissəsi dollarla dəstəklənən stabilkoinlərdə saxlanılır. Mərkəzi bank tərəfindən dəstəklənən stabilkoinlərin emittentləri bir ölkə olsaydı, onlar Xəzinə istiqrazlarına sahib olan ilk 10 ölkə arasında olmaq ərəfəsində olardılar - başqa sözlə, Honq Konqdan aşağıda, lakin Səudiyyə Ərəbistanından yuxarıda. Sektor böyüməyə davam edərsə, stabilkoinlər kollektiv şəkildə ABŞ dövlət borcunun ən böyük alıcılarından birinə və yeni tələbatın etibarlı mənbəyinə çevrilə bilər.

Onların dolları təşviq edən mexanizm kimi meydana çıxması heç vaxt bu qədər əlverişli olmamışdı. ABŞ dolların dünyanın aparıcı ehtiyat valyutası statusundan faydalanır. Bu, bir sıra üstünlüklər vəd edir: büdcə xərclərinin ucuz və etibarlı maliyyələşdirilməsi və global maliyyə sistemində əhəmiyyətli təsir. Qlobal maliyyə fəaliyyətinin əhəmiyyətli bir hissəsi məhz dolların hökumranlığı sayəsində ABŞ bankları vasitəsilə axır. Lakin global iqtisadiyyat daha rəqəmsal və çoxqütblüləşdikcə, dolların üstünlüyü daim

təhlükə altındadır.

Çin nə baş verdiyini anlayır və qeyd edir. Pekinin maliyyə orqanları rəqəmsal valyutaları ölkənin beynəlxalq inkişaf strategiyasının və xarici siyasətinin sütununa çeviriblər. Çin hökuməti yuani Pekinin təsir göstərdiyi idarə olunan şəbəkəyə daxil etmək üçün inkişaf etməkdə olan bazarlarda fiziki və rəqəmsal infrastruktura investisiyalardan, “maliyyə mühəndisliyi” ilə birlikdə məhəmətlə istifadə edir. Ən böyük beynəlxalq rəqibi təhlükəsiz və rahat rəqəmsal pula olan gizli tələbdən istifadə edərkən ABŞ boş otura bilməz. Dünya dəyişir və biz dolların gücünü haradan aldığına başa düşmə strukturunu yeniləmək lazımdır.

Dolların dominantlığının canlılığını vurğulayan bir nümunəyə baxaq. Tutaq ki, Yapon şirkəti Viskonsin ştatında bir müştəriyə məhsul satır və ya xidmət göstərir. Bir şirkət aldığı dollarla nə edə bilər? 1970-ci illərin əvvəllərindən etibarən onları böyük və likvid xəzinədarlıq istiqrazları bazarında yerləşdirə bilmişdir. Onun əsas cazibəsi ondan ibarətdir ki, xəzinədarlıq qiymətli

kağızları dünyanın ən dinamik iqtisadiyyatı tərəfindən dəstəklənir. Axı ABŞ dövlət borcunu almaq Amerika iqtisadiyyatının gələcəyinə sərmayədir.

Amma gəlin ABŞ-ın dövlət borcunun artması ilə bağlı çətinlikləri bir kənara qoyaq. Sem dayının hər şeyə rəğmən beynəlxalq bazarda öz borcunu çox vaxt aşağı faizlə uğurla satması bizə çox vacib bir şeyi deyir: dünyanın qalan hissəsi doymaq bilmir, dollara acdır. Ancaq status-kvonun tez bir zamanda dəyişə biləcəyinə dair əlamətlər də var.

Tarixən ABŞ borcunun böyük alıcısı olmuş bir neçə ölkə, xüsusən də Çin və Səudiyyə Ərəbistanı tədricən bazarı tərk edir. Bundan əlavə, onlar daha çox dollar sistemindən kənar ödəniş hesablaşma variantlarını axtarırlar. Nəhayət, ABŞ hökumətinin tezliklə uğursuz borc hərracı ilə üzləşməsi riski artır. Hadisələrin bu cür dönüşü bazarları və Amerikaya olan inamı ciddi şəkildə sarsıdacaq.

Əgər digər ölkələr xəzinə borclarını dempinq edərkən öz valyutalarının təsirini uğurla gücləndirsələr, ABŞ dolları daha cəlbedici etmək üçün yeni yollar tapmalı olacaq. Cavablardan biri də dollar stabilkoinləridir. Stabilkoinlərin əksəriyyəti zəif iqtisadiyyatı olan ölkələrin investorları və “daha yaxşı” pul axtaran əsas qurumlar tərəfindən saxlanılır. Keçmiş Əmtəə Fyuçers Ticarət Komissiyasının sədri Timoti Massadın bu yaxınlarda Brookings İnstitutunun tədqiqat məqaləsində təsvir

etdiyi kimi, stabilkoinlər Soyuq Müharibə dövründə dolların üstünlüyünü dramatik şəkildə gücləndirən ABŞ-ın ofşor borcları olan avrodollarların analoqudur.

Dollarla dəstəklənən stabilkoinlərin təşviqi həmişəki kimi davam edəcək və qısa müddətdə aydın faydalar vəd edir. Birincisi, ABŞ-ın borcuna tələbin dərhal və uzunmüddətli artması borc hərracının uğursuz olması və onu müşayiət edən böhran riskini azaldar. İkincisi, Çinin rəqəmsal maliyyə infrastrukturundan fərqli olaraq, ictimai və icazəsiz blokçeynlərə əsaslanan dollarla dəstəklənən stabilkoinlər Amerikanın azadlıq və açıqlıq dəyərlərini dərinədən təcəssüm etdirir.

Stabilkoinlər üçün möhkəm və proqnozlaşdırıla bilən tənzimləmə bazası Konqresdə ikitərəfli dəstəyə malikdir və mühüm bir zamanda rəqəmsal dollarların istifadəsini əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirməyə kömək edəcək. Seçki ilində, bütün çirkin siyasi döngələri nəzərə alsaq, əlbəttə ki, qalib gəlmək zərər verməzdi.

V.VƏLİYEV

ABŞ-Ermənistan Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası, eləcə də Ermənistanın Avropa İttifaqına daxilolma prosesi Moskva üçün sonuncu qırmızı xətlər ola bilər– bir sıra ekspertlər sənədin təhlili və İrəvanın son bəyanatlarına əsaslanaraq belə hesab edirlər. Məsələ burasındadır ki, sənədin bəndlərindən birinə görə, İrəvan və Vaşinqton ikili təyinatlı malları izləmək üçün xüsusi komissiya yaratmaq niyyətindədirlər və sanksiya tətbiq olunan mallar İrəvanla Moskva arasında ticarət dövriyyəsinin əsasını təşkil edir. Moskvanın qırmızı xətlərini keçmək üçün daha bir risk Ermənistanın Aİ-yə daxil olmaq üzrə aktiv fəaliyyətidir ki, bu da bir sıra rusiyalı siyasətçilərin fikrincə, Moskva üçün qəbul edilmez vəziyyət yaradır– axı Ermənistan Aİ-nin üzvüdür və bu təşkilatın çərçivəsində mühüm üstünlüklərə malikdir. Belə ki, xüsusən də Rusiya baş nazirinin müavini Overçuk və Rusiya Təhlükəsizlik Şurasının katibinin müavini Dmitri Medvedev artıq İrəvana eyni anda iki stulda oturmağın mümkünsüzlüyünə ehyam vurublar. Yaranmış vəziyyətlə bağlı ekspertlər öz şərhlərini caliber.az-a açıqlayıblar. Ekspertlərin fikirlərini oxucularımıza təqdim edirik.

Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin professoru, iqtisad elmləri doktoru Stanislav Tkaçenko qeyd edib ki, erməni-amerikan Xartiyası Ermənistanı, eləcə də bütün Cənubi Qafqaz regionunu hara apara biləcəyini proqnozlaşdırmaqla bağlı rusiyalı və xarici ekspertlərin müzakirə mövzusunda çevrilib.

“Eyni zamanda, qiymətləndirmələrin diapazonu son dərəcə genişdir: nizamnamənin heç bir real nəticə ilə müşayiət olunmayan bəyannamə kimi qiymətləndirilməsindən tutmuş, Cənubi Qafqazda yeni tarixi dövrünün başladığını iddia etməyə qədər, çünki Ermənistan ABŞ və Aİ-nin regionda öz siyasətlərini həyata keçirmələri üçün trampindir. Yerevan son günlərdə Ermənistan hərbi qulluqçularının və hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarının hazırlanması və təkmilləşdirilməsi, habelə dövlət sərhədlərinin monitorinqini nəzərdə tutan “hərbi maddələr” ilə xartiya imzalamqla yanaşı, həm də Avropa İttifaqına qoşulma prosesinin başladığını elan edib. Bu, Ermənistanın Rusiyanın əməkdaşlığına və

Ermənistan çıxma bilməyəcəyi tələyə düşdü...

Əcnəbi ekspertlərin rəyi

şərhini verib. Daha sonra Ermənistanın xarici işlər naziri Mirzoyan yanvarın 21-də Moskvaya səfər etmək planlarını açıqlayıb. Hesab edirəm ki, bu cür hərəkətlər Rusiya rəhbərliyinin İrəvanın qeyri-dost kursu ilə bağlı kifayət qədər aydın bəyanatlarına reaksiya idi. Həqiqətən də, son illərdə Ermənistan-Rusiya ticarətinin həcmi, əsasən, iki dövlətin Aİ-yə üzvlüyü çərçivəsində, eləcə də Ermənistanın Rusiya ilə xarici dünya arasında ticarətdə, o cümlədən sanksiyaya məruz qalmış mallarda vasitəçilik rolu sayəsində, demək olar ki, 3 dəfə artıb. Ermənistan iqtisadiyyatının artım tempi və bu dövlətin xarici ticarətinin həcmiminin artması postsovet dövrünün rekordlarını qırır və bunun əsas səbəbi Rusiya ilə əməkdaşlıqdır. Rusiya bazarını itirmək və sanksiyalarla üzleşmək Ermənistan iqtisadiyyatı üçün çox zərərli olardı. Nə Aİ, nə ABŞ, nə də bütövlükdə G7 ölkələri bu gün Rusiyanı tərəfdaş kimi əvəz edə bilməyəcək.

köməyinə əsaslanan çoxillik strategiyasını kökündən dəyişdi.

Bu hadisə ilə bağlı öz qiymətimi bildirəcəyəm. Aİ-yə daxil olmaq ideyası, eləcə də Ermənistanın xarici işlər naziri Mirzoyanın Vaşinqtona səfəri, onun səlahiyyət müddətini başa vuran dövlət katibi Blinkenlə apardığı danışıqlar və imzaladıqları sənəd Ermənistanın indiki hökumətinə siyasi dəstəyin simvolu oldu. Bu, Brüssel və Vaşinqtondan İrəvanın “Moskvadan uzaqlaşma” yolu tutduğuna görə minnətdarlıqdır. Bu, son dərəcə təhlükəli yoldur və artıq Yerevanda belə bir çənaət var ki, xartiyayı müşayiət edən görüntü və Aİ-yə üzvlüklə bağlı danışıqlar Ermənistanın regionda və bütün Avrasiyadakı maraqlarına zərərli dir”,- professor qeyd edib.

Onun fikrincə, təsadüfi deyil ki, son bir neçə gündə Moskva ilə Yerevan arasında ən yüksək siyasi səviyyələrdə təmaslar intensivləşib. “Paşinyan yanvarın 17-də Rusiya prezidenti Vladimir Putinə zəng edərək ona Ermənistanın niyyətləri ilə bağlı öz

şərhini verib. Daha sonra Ermənistanın xarici işlər naziri Mirzoyan yanvarın 21-də Moskvaya səfər etmək planlarını açıqlayıb. Hesab edirəm ki, bu cür hərəkətlər Rusiya rəhbərliyinin İrəvanın qeyri-dost kursu ilə bağlı kifayət qədər aydın bəyanatlarına reaksiya idi. Həqiqətən də, son illərdə Ermənistan-Rusiya ticarətinin həcmi, əsasən, iki dövlətin Aİ-yə üzvlüyü çərçivəsində, eləcə də Ermənistanın Rusiya ilə xarici dünya arasında ticarətdə, o cümlədən sanksiyaya məruz qalmış mallarda vasitəçilik rolu sayəsində, demək olar ki, 3 dəfə artıb. Ermənistan iqtisadiyyatının artım tempi və bu dövlətin xarici ticarətinin həcmiminin artması postsovet dövrünün rekordlarını qırır və bunun əsas səbəbi Rusiya ilə əməkdaşlıqdır. Rusiya bazarını itirmək və sanksiyalarla üzleşmək Ermənistan iqtisadiyyatı üçün çox zərərli olardı. Nə Aİ, nə ABŞ, nə də bütövlükdə G7 ölkələri bu gün Rusiyanı tərəfdaş kimi əvəz edə bilməyəcək.

Ona görə də İrəvanın Qərbi paytaxtları ilə “rəqs etməkdə” davam edərək keçə biləcəyi qırmızı xətlər məsələsi heç də boş deyil. Moskva ümid edir ki, bütün bu “qərbyönlü kurs” sadəcə olaraq Ermənistan cəmiyyətinin Qarabağ münacişəsindəki məğlubiyyətdən yaranan narazılığı azaltmaq cəhədidir. Düşünürəm ki, Rusiyanın səbri hələ tükənməyə deyil, Moskva İrəvanın tezliklə Rusiyaya, eləcə də Aİ və KTMT-yə qarşı dostluq və mütəfiqlik siyasətinə qayıtması

ümidi ilə bir az da gözləməyə hazırdır. Əgər bu baş verməyə, bütövlükdə Ermənistan iqtisadiyyatı və dövlətçiliyi üçün ən elverişsiz nəticələr ola bilər”, - S.Tkaçenko əmin dir.

Rusiyalı politoloq və iqtisadçı, Yeni Cəmiyyət İnstitutunun direktoru Vasili Koltaşov hesab edir ki, əgər Ermənistan ABŞ-la imzalanmış xartiyaya uyğun olaraq Rusiyaya göndərilən sanksiya mallarına daha ciddi nəzarət etsə, bu, Moskvanın bu cür qeyri-dostluğa cavab verməsinə səbəb olacaq. Ermənistan mallarının Rusiya bazarına çıxışını məhdudlaşdırmaqla Ermənistan dövlətinə qarşı siyasət apara bilər.

“Ermənistanın hələ də Aİ-də olması iqtisadi münasibətlərin pisləşməsinə mane olmayacaq, sadəcə olaraq, İrəvanın Moskvadan uzaqlaşması kifayət qədər əhəmiyyətli mərhələyə çatıb və Ermənistandan Rusiyaya malların tədarükündə süni çətinliklərin yaradılması “Moskvanın çox ciddi mənfi reaksiyasına” səbəb ola biləcək bir şeydir. Eyni zamanda, onun fikrincə, Ermənistanın Aİ-yə daxil olması ilə bağlı qanun layihəsi kifayət qədər standart sənəddir.

“Əlbəttə, bu o deməkdir ki, Ermənistan Rusiya və Aİ-dən uzaqlaşmağa davam edəcək və onun bu birlikdə mövcudluğu müvəqqəti xarakter daşıyır. Ancaq hələlik demək olar ki, bu məsələdə İrəvan hələ son qırmızı xətti keçməyib və delimitasiyasız sərhədə malik olmaqla Aİ-yə daxil olmaq barədə söhbətlər və niyyətlər boş şeydir, bu, KTMT və Aİ-dən formal çıxışıdır. Paşinyan hələ Rusiyanın səbr xəttini keçməyib, lakin o, ona yaxın tarazlıq qurur və bir yöndəmsiz hərəkət və Ermənistanla Rusiya arasında münasibətlər köklü şəkildə pisləşə bilər. Amma bu son xətt keçərsə, Rusiyanın kon-

kret olaraq necə hərəkət edəcəyi sualı çətin məsələdir. Çünki Ermənistan Rusiyadan uzaqdır və onunla ümumi sərhədləri yoxdur. Amma Rusiya Gürcüstanla Ermənistanla təsir tədbirlərinin tətbiqini müzakirə etməyə başlaya bilər. Və əgər, məsələn, Gürcüstan Rusiya ilə iqtisadi və siyasi əlaqələri inkişaf etdirərək ABŞ və Aİ-dən getdikcə daha çox müstəqil siyasət yürütsə və Moskvanın təklifinə cavab verərsə, o zaman Ermənistan Aİ və digər güc mərkəzlərindən təcrid olunmuş vəziyyətdə qala bilər və sadəcə olaraq Qərbi üçün cəlbediciliyini, istənilən strateji dəyəri ni itirir. İrəvan bundan qorxmalıdır”,- politoloq vurğulayıb.

Ekspertin fikrincə, Ermənistan çox güman ki, bu planlarını həyata keçirmək imkanı olmadan Aİ-yə daxil olmaq arzusunun “çeynəməkdə” davam edəcək.

“Ermənistanın Aİ-də olub-olmayacağı Tbilisidə həll olunur və əgər Gürcüstan Rusiya ilə yaxınlaşmağa davam edərsə və onun İrəvana təsir etmək istəklərinə cavab verərsə, Ermənistan ümitsiz vəziyyətdə qalmaq riski ilə üzleşir. Paşinyan Rusiya ilə bu nazik göbək bağını qırmaq riskinə düşən kimi, hər şey çökə bilər– milli valyutanın məzənnəsindən tutmuş iqtisadiyyatın ümumi artımına qədər, bu isə İrəvanın Avropa İttifaqına daxil olmaq ideyasının nə qədər sərsəm olduğunu sübut edir”,- V. Koltaşov vurğulayıb.

Rusiyalı politoloq Vladislav Gerdinin fikrincə, İrəvan artıq öz təşəbbüslərinin tələsinə düşüb və tezliklə Paşinyanın siyasi və iqtisadi ziddiyyətlərin dolaşığından çıxmaq cəhdlərində sarsıdıcı hərəkətləri görmək mümkün olacaq.

“Fakt budur ki, Moskvada, bir tərəfdən, onlar artıq İrəvanın Qərbdəki müəyyən siyasi güc mərkəzləri ilə “rəqs etməsinə”, Ermənistanın müxtəlif siyasi piruetlərinə öyrəşiblər– bunlar Paşinyandan əvvəl də olub, xüsusən də Serj Sarkisyan da Moskva üçün analoji toqquşmalar yaradıb. Lakin o zaman aydın idi ki, İrəvan Rusiyanın qırmızı xətlərini keçməyə cəvan atmır və Sarkisyan Moskvanın narahatlığına son dərəcə ehtiyatla yanaşırdı və geri çəkilməyə hazır idi. Paşinyan daha da irəli getdi- o, son illərdə bacardığı qədər itaətsizliyini nümayiş etdirdi, Moskvanı nəzərəcarpacaq dərəcədə əsəbiləşdirdi, lakin indiyədək bu, yalnız Yerevanın müxtəlif çilgən bəyanatlarına aid idi- Rusiya hələ ki bunlara kifayət qədər təmkinli reaksiya verirdi.

İndi biz artıq populist bəyanatlardan deyil, Rusiyanın iqtisadi göstəricilərinə xələl gətirə biləcək və qətiyyətli dost olmayan konkret hərəkətlərdən danışıq. Beləliklə, İrəvanın Ermənistandan Rusiyaya daxil olan sanksiya mallarını izləmək üçün ABŞ-la birgə komissiya yaratmaq cəhdi, şübhəsiz ki, Moskvanın cavab addımlarına səbəb olacaq. Və əgər Moskva hələlik Ermənistanın Aİ ilə “rəqs etməsi” ilə bağlı öz reaksiyasını saxlaya bilsə– son mərhələ hələ çox uzaqdır və çox şey sual altındadır– o zaman ticarət dövriyyəsinə nəzarət məsələsində, əgər Ermənistan həqiqətən də bu cür razılaşmaları həyata keçirməyə başlayarsa, Moskva dərhal Ermənistanın Aİ-də olub-olmaması məsələsini qaldıracaq, “Aİ-dən çıxandan sonra İrəvan üçün son dərəcə çətin, təlatümlü vaxtlar gələcək”,- deyir V.Gerdin yekunlaşdırıb.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

Bu gün Azərbaycan gəncliyi demokratik ölkədə amin-amanlıq şəraitində xoşbəxt yaşayır. Dövlətimiz onların hərtərəfli inkişafı, potensialının üzə çıxarılması, ictimai-siyasi həyatda rolunun artırılması, cəmiyyətdə aparıcı qüvvəyə çevrilməsi üçün zəruri şərait yaradıb. Müstəqil dövlətimizin gəncləri ölkəmizin bütün sahələrində dəsti-xətti olan gənclikdir. Onların öz bilik və bacarıqlarının, təbii potensialının effektiv reallaşdırılmasını, cəmiyyətdə layiqli yer tutmasını təmin edən şəraitin yaradılması məqsədilə dövlət tərəfindən müəyyən edilmiş prioritetlər və həyata keçirilən tədbirlər gənclərin hərtərəfli inkişafına səbəb olub.

Gənclərin dövlətin və cəmiyyətin sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni həyatında iştirakının təmin edilməsi məqsədi ilə istənilən şərait yaradılıb. Bu gün son 21 il ərzində görülən işlərə baxsaq, yüksək intellektual bacarıqlara malik olan və ölkənin ictimai-siyasi həyatında aktiv şəkildə fəaliyyət göstərən gənclər ordusunun formalaşdığını görmüş olarıq. Hazırda gənclər dövlət idarəçiliyi, iqtisadiyyat, mədəniyyət, idman, ordu və digər sahələrdə uğurla çalışaraq, ölkəmizi şərəflə və yüksək səviyyədə təmsil edirlər. Qürurla demək olar ki, bu gün Azərbaycan gəncliyi üzərinə götürdüyü şərəfli vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlməyi bacarır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin bildirdiyi kimi, "Bu gün Azərbaycan gəncləri müstəqillik dövründə yaşayırlar. Bu, böyük xoşbəxtlikdir. Bu gün hər bir vətənpərvər azərbaycanlı haqlı olaraq fəxr edir ki, o, müstəqil Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Ölkəmizin hərtərəfli inkişafında gənclərimizin çox böyük rolu vardır. Gənclər müxtəlif sahələrdə çox uğurla fəaliyyət göstərirlər, ölkəmizin ümumi inkişafına böyük töhfə verirlər".

Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulan gənclər siyasəti bu gün Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. "Bugünkü gənc sabah ölkəmizi idarə edəcəkdir", - deyən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə görülən işlərin əsasında Azərbaycan gənclərində ölkənin uğurlu inkişafına istiqamətləndirə biləcək potensialın yaradılması dayanır.

Vurğulayaq ki, 1993-cü ildə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı gənc nəsle diqqətli dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevirdi. Həmin illər sosial-iqtisadi çağırışlar, müharibə şəraiti, müxtəlif istiqamətlərdən daxil olan ideoloji dəyərlərin gəncləri təsir altına salma cəhdləri ilə müşayiət olunurdu. Ümummilli Lider aydın strategiya ilə müstəqilliyimizin ilk illərində gənclərin enerji və imkanlarını milli maraqlarımızın müdafiəsinə səfərbər etdi, onların vətənpərvər ruhda formalaşmasına zəmin yaratdı. Azərbaycan gənclər ölkəsi, gəncləri isə Azərbaycanın gələcəyi adlandıran Ulu Öndər Heydər Əliyev böyüməkdə olan gənc nəsle qayğıni hər zaman önə çəkirdi. Hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu prosesində,

çoxşaxəli islahatların reallaşdırıldığı bir vaxtda gənclik enerjisinə ehtiyac duyulduğunu düzgün qiymətləndirən Heydər Əliyev müxtəlif illərdə gənclər siyasətinin ayrı-ayrı istiqamətləri üzrə müvafiq sənədlər imzalayıb. Ayrı-ayrı dövlət orqanlarının gənclərlə iş sahəsindəki fəaliyyətini əlaqələndirmək məqsədi ilə Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1994-cü il 26 iyul tarixli Fərmanı ilə Gənclər və İdman Nazirliyi yaradıldı. Yaradılmış yeni nazirlik gənclərlə iş sahəsində vahid dövlət siyasətinin reallaşdırılmasını təmin etdi. Əsası Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş dövlət gənclər siyasəti Azərbaycan gəncliyinin inkişafında dərin izlər buraxıb. Ulu Öndərin 1997-ci il fevralın 2-də imzaladığı Fərmana əsasən, fevralın 2-si Azərbaycan Gəncləri Günü elan edildi. Həmin vaxtdan etibarən bu gün MDB məkanında və Şərqi Avropa ölkələri arasında ilk dəfə olaraq Azərbaycanda təntənəli şəkildə qeyd edilməyə başlanıb.

GƏNCLƏR AZƏRBAYCANIN BU GÜNÜ, SABAHİ VƏ ÜMİDİDİRLƏR

Ulu Öndərin gənclərlə bağlı imzaladığı bir çox sənədlər isə respublikanın ictimai-siyasi həyatında gənclərin daha fəal iştirakı üçün şərait yaratmış, gənclər siyasətinin məqsəd, prinsip və istiqamətlərini, təşkilati-hüquqi əsaslarını müəyyən etmişdir. Ulu Öndər Heydər Əliyev 1999-cu il iyulun 29-da imzaladığı "Dövlət gənclər siyasəti haqqında" Fərman müstəqil dövlətimizdə gənclərin hərtərəfli inkişafı üçün daha əlverişli şərait, cəmiyyətin həyatında onların fəal iştirakının təmin edilməsi üçün siyasi, sosial-iqtisadi və hüquqi baza yaratmışdır. Həmin Fərmanla, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında dövlət gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı tədbirlər planı təsdiq edilmiş, Gənclər və İdman Nazirliyinin nəzdində gənclərin problemləri üzrə elmi araşdırmalar mərkəzi yaradılmışdır.

2002-ci il 9 aprel tarixində "Gənclər siyasəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında gənclər siyasətinin məqsədlərini, prinsiplərini, istiqamətlərini, təşkilati-hüquqi əsaslarını müəyyən edir və bu sahədə yaranan münasibətləri tənzimləyir. Ümummilli Liderin müəyyənləşdirdiyi dövlət gənclər siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi gənclərin qarşısında duran problemlərin həllinə münasibətin köklü surətdə dəyişməsinə imkan yaratdı və onları vahid azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında daha da sıx birləşdirdi. Azərbaycan gənclərinin vətənə sədaqət ruhunda tərbiyə edilməsi Ulu Öndər Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyasının mühüm istiqamətini təşkil edirdi.

Bugünkü gənclik – sabahın layiqli vətəndaşıdır!

rilməsi gənclərin qarşısında duran problemlərin həllinə münasibətin köklü surətdə dəyişməsinə imkan yaratdı və onları vahid azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında daha da sıx birləşdirdi. Azərbaycan gənclərinin vətənə sədaqət ruhunda tərbiyə edilməsi Ulu Öndər Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyasının mühüm istiqamətini təşkil edirdi.

"AZƏRBAYCANDA MİLLİ MƏFKURƏYƏ SADIQ VƏ DÜNYANIN QABAQCIL GƏNCLİYİ İLƏ İNTEQRASIYA ETMƏYƏ QADİR OLAN BİR NƏSİL YETİŞİB"

Son illərdə görülən işlərə baxsaq, yüksək intellektual bacarıqlara malik olan və ölkənin ictimai-siyasi həyatında aktiv şəkildə fəaliyyət göstərən gənclər ordusunun formalaşdığını görmüş olarıq. Hazırda gənclər dövlət idarəçiliyi, iqtisadiyyat, mədəniyyət, idman və digər sahələrdə uğurla çalışır, ölkəmizi şərəflə və yüksək səviyyədə təmsil edirlər. Bu gün Azərbaycan, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə uğurlu inkişaf dövrünü yaşayır. "Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə gənclərimizə geniş və açıq müzakirə tribunası vermiş ilk forumun keçirildiyi günün ölkəmizdə 1997-ci ildən etibarən Gənclər Günü kimi qeyd olunması ənənəsi gənclər siyasəti dövlətimizin sosialyönümlü siyasətinin və insan kapitalının məqsədyönlü inkişafının əsas istiqamətlərindən olduğunu daha təsdiqləyir", - deyər Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bildirdi. Dövlətimizin başçısı qeyd edib ki, ötən müddətdə aparılan işlər gənclərin maraqlarının və ahangdar inkişafının təmin olunması üçün lazımı şərait yaradılmasını sürətləndirib, onların təşkilatlanmasında və ictimai-siyasi fəallığının artmasında əhəmiyyətli rol oynayıb: "Göstərilən diqqət və qayğı nəticəsində Azərbaycanda milli məfkurəyə sadıq və dünyanın qabaqcıl gəncliyi ilə inteqrasiya etməyə qadir olan bir nəsil yetişib".

Gənclər Fondunun yaradılması ölkənin gənclər siyasətinin mahiyyət etibarını ilə yeni səhifəsinin başlanğıcıdır. Gənclərin hərtərəfli inkişafını, cəmiyyətin həyatında fəal iştirakını bir qədər də stimullaşdırmaq məqsədi ilə Prezident İlham Əliyev tərəfindən 2011-ci il 19 dekabr tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Gənclər Fondunun yaradılması barədə Sərəncam imzalandı. Prezident İlham Əliyevin gənclərə dəstək yönündə verdiyi mühüm və əlamətdar qərarlardan biri də 2013-cü il 2 iyul tarixində ölkədə ilk dəfə "Gənclər üçün Prezident Mükafatı"nın təsis edilməsi oldu. Prezident Mükafatı elm, mədəniyyət, o cümlədən ədəbiyyat və incəsənət, təhsil, gənclər siyasəti və gənclərlə iş, ictimai və sosialyönümlü fəaliyyət, innovasiya və sahibkarlıq fəaliyyəti sahələrində xüsusi fərqlənən 10 nəfər gəncə ilde bir dəfə 10000 (on min) manat məbləğində verilir. Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası təsdiqləndi. Bütün bunlarla yanaşı, ölkəmizdə könüllülük hərəkatı inkişaf edib. Son illər ölkəmizdə həyata keçirilən beynəlxalq və qitə miqyaslı tədbirlərdə, o cümlədən, idman yarışlarında gənclərin könüllülər qrupunda təmsil olunması vətənpərvər, milli köklərə bağlı, müasir dünyagörüşlü, şəxsi keyfiyyətləri yüksək olan vətəndaş kimi formalaşmasını özündə təcəssüm etdirir. Könüllülük fəaliyyəti gənclərdə faydalı əmək və həmrəylik kimi dəyərlər aşılanmış olur. 2020-ci il Azərbaycan Respublikasında dövlət başçısının Sərəncamı ilə "Könüllülər İli" elan edildi. Bu Sərəncam gənclərin fərdi inkişafına təkan vermək, onlarda sosial məsuliyyət hissini artırmaq, gəncliyin potensialından xalqın rifahı və ölkəmizin dayanıqlı inkişafı üçün səmərəli istifadə etmək məqsədi daşıyırdı.

Könüllülük insanları vahid niyyət ətrafında birləşdirən, vətəndaş, cəmiyyət və dövlətin birgə fəaliyyətinin ən uğurlu formatıdır. Könüllülük həm də vətənpərvərlik məktəbi, öz xalqına, dövlətinə, milli-mənəvi dəyərlərə bağlılıq və xidmət örnəyidir. Öz iradəsi və sərbəst seçimi əsasında, əvəzi ödənilməyən ictimai faydalı fəaliyyəti həyata keçirən könüllülük fəaliyyətinin əsasında, cəmiyyət naminə təmənnaş işlərin görülməsi dayanır. Ölkəmizdə könüllülük fəaliyyəti üçün hər cür şərait yaradılıb, bu istiqamətdə zəruri hüquqi baza mövcuddur. Bu fəaliyyətin təşviqi məqsədilə dövlətimiz tərəfindən zəruri addımlar atılmış, normativ-hüquqi baza təkmilləşdirilmiş, dövlət dəstəyi mexanizmləri formalaşdırılmışdır. "Azərbaycanda könüllülər hərəkatı geniş vüsət almışdır. Mən bunu çox alqışlayıram" - deyər Prezident bildirdi.

"BİZİM GƏNCLƏRİMİZ HƏRBİ QƏLƏBƏLƏRİMİZİ ŞƏRTLƏNDİRİBLƏR"

Gənclər siyasəti ölkədə həyata keçirilən inkişaf siyasətinin mühüm tərkib hissəsidir. Azərbaycan gəncliyi ictimai həyatın bütün sahələrində aktiv fəaliyyəti ilə seçilir və siyasi, iqtisadi, humanitar, sosial tədbirlərin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Gənclərin fəaliyyəti üçün dövlətin yaratdığı geniş imkanlar nəticəsində bu təbəqə cəmiyyətin aparıcı qüvvəsinə çevrilmişdir və gəncliyimiz ölkəmizin gələcəyi uğrunda inamlı addımlar atmaqdadır. Bu gün Azərbaycanda yüksək intellektual səviyyəyə, vətənpərvərlik hissəsinə, milli düşüncəyə malik gənclər formalaşmışdır. Prezident İlham Əliyevin gənclərin potensialının gerçəkləşməsinə, onların vətənpərvər, savadlı kadr kimi yetişməsinə, gənc ailələrin sosial təminatına yönələn tədbirləri dövlətin uzaqqörən siyasətinin göstəricisidir. Gənclər siyasəti gənc nəslin ictimai-siyasi həyatdakı rolunun artmasına, ölkənin aparıcı qüvvəsinə çevrilməsinə, bütövlükdə, kreativ gəncliyin formalaşmasına şərait yaradıb. Dövlətin gənclərə dəstək və diqqət göstərməsinin nəticəsində Azərbaycan gəncliyində özünə, öz gücünə, istedadına inam hissi artıb. Rəşadətli Azərbaycan Ordusunun sıralarında Vətən uğrunda mətanətlə vuruşan qəhrəman gənclərimiz öz adlarını xalqımızın ən yeni tarixinə qızıl hərflərlə yazdılar. Məhz onların rəşadətli sayəsində əldə olunan Şanlı Zəfərimiz ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa etdi, xalqımız otuz illik həsrətdən sonra tarixi torpaqlarımıza qovuşdu. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev bununla bağlı demişdir: "Bu gün Azərbaycan gəncləri cəmiyyətimizin fəal hissəsidir. Biz haqlı olaraq gənclərimizlə fəxr edə bilərik. Bizim gənclərimiz torpaq uğrunda, Vətən uğrunda vuruşurlar. Bizim şəhidlərimizin böyük əksəriyyəti gənclərimiz olubdur. Bizim gənclərimiz hərbi qələbələrimizi şərtləndiriblər". Gənclərimiz Vətən uğrunda döyüşlərlə yanaşı, arxa cəbhədə də yüksək fəallıq göstərib, ölkəmizlə bağlı həqiqətlərin, işğalçı Ermənistanın əzəli torpaqlarımızda törətdikləri vandallıq aktlarının beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmasında fəal iştirak ediblər. Dövlətin gənclərə göstərdiyi diqqət və qayğı, həm də gənclərin üzərinə böyük məsuliyyət qoyur. Cənab İlham Əliyevin vurğuladığı kimi, "Hər bir gənc bilməlidir ki, bizim hamımızın əsas vəzifəsi dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirməkdir, onu qorumaqdır". Müstəqil Azərbaycanın çiçəklənməsi, dövlət müstəqilliyimizin daha da möhkəmlənməsi istiqamətində gənclərimiz səylə çalışaraq, ölkə başçısı İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşərək, ölkəmizi uğurlu gələcəyə aparan bu siyasətə dəstək verirlər.

Zümrüd BAYRAMOVA

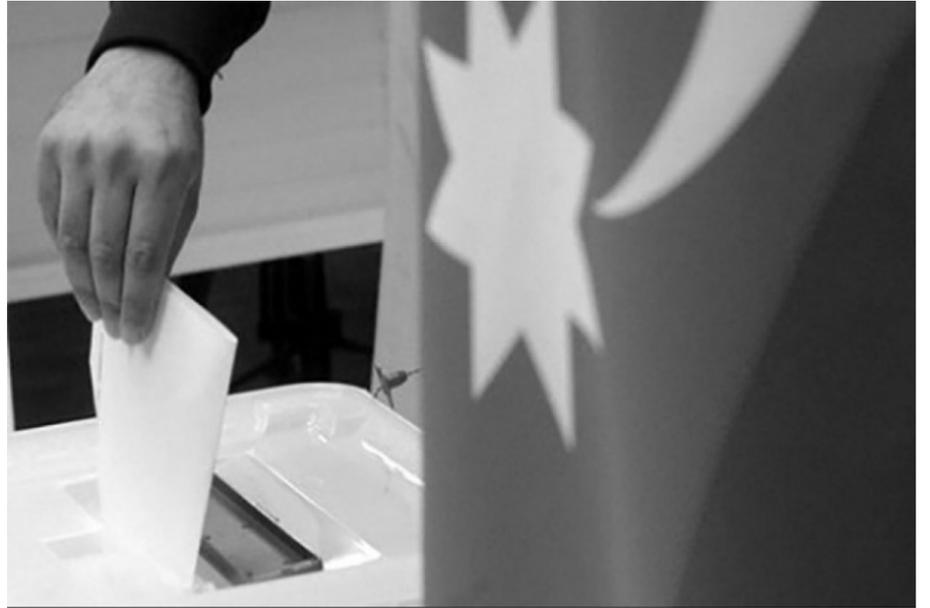
Bələdiyyə seçkiləri yeni uğurun təntənəsi olacaq

Ölkəmizdə keçiriləcək bələdiyyə seçkilərinə sayılı günlər qalır. Yanvarın 29-da baş tutacaq seçkilərdə seçicilər məntəqələrə gedərək istədiyi namizədə səs verəcək və dəstək qazanan şəxs 5 il müddətinə bələdiyyə üzvü olaraq fəaliyyət göstərəcək. Bələdiyyə üzvlüyünə namizədlərin sayının çox olması rəqabətin gözənləndiyi kimi çətin və maraqlı diskussiya şəraitində keçməsinə şərtləndirən əsas amillərdəndir. Mərkəzi Seçki Komissiyasının (MSK) sayında məlumat yayımlanıb. Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri Məzahir Pənah bildirib ki, ölkədə 2025-ci il yanvarın 29-da 685 bələdiyyəyə seçkilər keçiriləcək və həmin bələdiyyələr üzrə ümumilikdə 8 min 71 bələdiyyə üzvü seçiləcək. M.Pənahov qeydə alınan namizədlərin 23 siyasi partiyayı təmsil etdiyini bildirib. MSK sədri həmçinin bələdiyyə seçkilərində 66 mindən artıq müşahidəçinin akkreditasiyadan keçdiyini də bildirib.

MSK-nın sayında yerləşdirilən məlumata görə, ən çox bələdiyyə 83 saylı Beyləqan seçki dairəsi və 98 saylı Bərdə-Tərter seçki dairəsinin ərazisindədir. Beyləqan seçki dairəsi üzrə 16 bələdiyyəyə 172 üzv, Bərdə-Tərter seçki dairəsi üzrə isə 16 bələdiyyəyə 164 üzv seçiləcək. Heç şübhəsiz ki namizədlərin sayının çox olması və rəqabətin gərgin xarakter alması seçicilərin seçim etməsində çətinlikləri aradan qaldırmasına şərait yaradır. Hansı namizəd daha fəal və əsaslı platforma ilə çıxış edə bilirsə seçici də ona dəstək olmaq haqqında düşünür. Bu baxımdan demək olar ki, bələdiyyə seçkiləri əvvəlki bələdiyyə seçkilərindən bir qədər fərqli formada keçir. Yəni 23 siyasi partiyanın da qatıldığı seçkilərdə uğur və qələbə daha layiqlilərin olacaq.

Azərbaycanımız olacaq. Bu seçki yarışması ölkəmizin demokratik imicini daha da möhkəmləndirəcək və zənginləşdirəcək.

Mövcud fakt ondan ibarətdir ki, MSK seçkilərin ən yüksək səviyyədə və həyata keçilməsini təşkil edir. Artıq 1000-ə yaxın seçki məntəqəsinə veb-kameralar quraşdırılıb. Bu da seçki günü internet istifadəçiləri istər ölkə daxilindən, istərsə də xaricdən Mərkəzi Seçki Komissiyasının rəsmi internet sahifəsinə daxil olaraq, heç bir qeydiyyat tələb olunmadan, müasir standartlara cavab verən və ən yüksək görüntü effektivinə malik bu veb-kameralar vasitəsilə seçki məntəqəsindəki bütün prosesləri - səsvermə, səsələrin sayılması və nəticələrin müəyyənləşdirilməsini canlı və fasiləsiz müşahidə edə bilərlər.

dən geniş və səmərəli istifadə edilməklə, səsvermə günü də aşkarlığın və şəffaflığın böyük miqyasda təminatına nail olunub.

Diqqətə çatdırılıb ki, Mərkəzi Seçki Komissiyası veb-kameraların səsvermə günü aşkarlığın və şəffaflığın təminatındakı müstəsna rolunu nəzərə alaraq, qarşıdan gələn bələdiyyə seçkilərində də 118 seçki dairəsi üzrə 1000 seçki məntəqəsində veb-kamera quraşdırılmasına qərar verib və həmin məntəqələrin siyahısı rəsmi dərc olunub.

Bələdiyyələr nümayəndəli orqan kimi seçkilər əsasında yaradılır

Məlumat üçün qeyd etmək lazımdır ki, bələdiyyələrə seçkilərin keçirilməsi qaydası 2003-cü il 27 may tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi ilə müəyyən edilir. Seçki Məcəlləsinin VII bölməsi (210-246-cı maddələr) bələdiyyə seçkilərinə həsr olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları Azərbaycan Respublikasında yerli özünüidarəni həyata keçirən bələdiyyələrin üzvlərini ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə seçirlər.

Seçkilər günü 18 yaşına çatmış Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşının bələdiyyələrə üzv seçmək hüququ - aktiv seçki hüququ vardır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 56-cı maddəsində və Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, aktiv seçki hüququna malik olan hər bir vətəndaşın konstitusiyaya ilə müəyyən edilmiş bələdiyyə üzvlüyünə namizədlər üçün irəli sürülən tələblərə cavab verdikdə bələdiyyə üzvü seçilmək hüququ - passiv seçki hüququ vardır. Məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrum etmə yerlərində cəza çəkən şəxslərin, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 15.4-15.5-ci maddələrində nəzərdə tutulan cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxslərin, ikili vətəndaşlığı olan Azərbaycan

Respublikası vətəndaşlarının (ikili vətəndaşlığı qalanadək), xarici dövlətlər qarşısında öhdəlikləri olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının (həmin öhdəliklərə xitam verilənədək) bələdiyyə üzvü seçilmək hüququ yoxdur.

Herbi qulluqçular (herbi qulluqda olduqları müddətdə), hakimlər (hakim olduqları müddətdə), dövlət qulluqçuları (dövlət qulluğunda olduqları müddətdə), din xadimləri (peşəkar din fəaliyyəti ilə məşğul olduqları müddətdə) bələdiyyə üzvü ola bilməzlər.

İrqiindən, milliyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və başqa ictimai birliklərə mənsubiyyətindən və ya digər statusundan asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının seçmək, seçilmək və referendumda iştirak etmək hüququ vardır.

Bələdiyyə üzvlərini seçicilər bilavasitə seçirlər. Seçicilər şəxsən və gizli səs verirlər. Seçkilərdə seçicilərin öz iradəsini ifadə etməsi üzərində nəzarətə yol verilmir. Bələdiyyələrin səlahiyyət müddəti 5 ildir. Bələdiyyələrin səlahiyyət müddətinin hesablanması səsvermənin keçirildiyi gündən başlanır və yeni seçilən bələdiyyələrin birinci iclas günü başa çatır. Bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyətləri yalnız bələdiyyənin səlahiyyət müddətində qüvvədədir.

Bütün bu və digər qanunvericilik aktları bələdiyyələrin yüksək səviyyədə təşkilinə və həyata keçirilməsinə imkanlar yaradır. Artıq qəbul edilən mükəmməl qanunvericilik aktları əsasında 1999-cu ilin dekabrın 12-dən başlayaraq ölkə üzrə 2004, 2009, 2013, 2019-cu illəri əhatə etməklə azad, demokratik formada bələdiyyə seçkiləri keçilib. 2025-ci ilin yanvarın 29-da keçiləcək bələdiyyə seçkiləri seçki prosesinə yeni ab-hava gətirməklə yanaşı, əhalinin sosial iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşmasına, ərazilərin quruculuq -abadlıq işlərinin daha da genişləndirilməsi əhəmiyyətli töhfələr vermiş olacaq.

İLHAM ƏLİYEV

Yanvarın 6-dan bələdiyyə seçkilərində seçkiqabağı təşviqat başlayıb. Bu məsələ "Azərbaycan Respublikasında bələdiyyə seçkilərinin hazırlanıb keçirilməsi üzrə əsas hərəkət və tədbirlərin Təqvim Planı"nda öz əksini tapıb. Seçki Məcəlləsinə əsasən, təşviqatı qeydə alınmış namizədlər, onların səlahiyyətli nümayəndələri və vəkil edilmiş şəxsləri, namizədi qeydə alınmış siyasi partiyalar, siyasi partiyaların blokları, onların səlahiyyətli nümayəndələri və vəkil edilmiş şəxsləri apara bilərlər. Qanunvericiliyə görə, təşviqat prosesi səsvermə gününə 23 gün qalmış başlanır və səsvermənin başlanmasına 24 saat qalmış dayandırılır. Təqvim planında bu müddət 2025-ci il yanvarın 6-dan başlayır, yanvarın 28-i saat 08:00-da başa çatır

Söz yox namizədlərin sayının çox olması və rəqabətin gərgin keçməsi demokratiyanın təntənəsi hesab olunur. Digər tərəfdən seçkilərdə kimin qələbə qazanmasından və ya məğlub olmasından asılı olmayaraq qazanan yenə də müstəqil demokratik

Səsvermə günü aşkarlığın və şəffaflığın böyük miqyasda təminatına nail olunub

Mərkəzi Seçki Komissiyasında (MSK) veb-kameralara texniki nəzarət mərkəzinə baxış keçirilib. Baxış prosesində MSK sədri Məzahir Pənahov, Rəqəmsal İnkişaf və Neqliyyat naziri Rəşad Nəbiyev və Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Xidmətinin rəisi İlqar Musayev iştirak edib. Onlar proseslərin gedişi ilə yaxından tanış olub, seçkilərin şəffaflığının təmin edilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən veb-kameraların quraşdırılmasında seçki qanunvericiliyinin tələblərinə dəqiqliklə riayət olunmasının önəmi vurğulanıb və zəruri tövsiyələr mütəxəssislərin diqqətinə çatdırılıb. Daha sonra MSK-da jurnalistlər üçün keçirilən brifinqdə bildirilib ki, Azərbaycanda keçirilən seçkilərdə bütün digər vasitələrlə yanaşı, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının ən son innovativ nailiyyətlərinin

Rusiyasayağı “qabaqdangəlmişlik”, paradoks və tragikomediya

Rusiyaya məxsus mətbuat səhifəsində, daha dəqiq desək, "Komsomolskaya pravda" qəzetində Azərbaycan əleyhinə olan materialın təəssüf, həmçinin, təəccüb doğurması tamamilə məntiqlidir. İki ölkə arasında olan hazırkı münasibətlərin, eləcə də əlaqələrin inkişafında müşahidə edilən müsbət meyillərin fonunda ölkəmizə qarşı olan əsassız, ucuz və mənasız kampaniya hətta ikrah belə doğurmaya bilməz. Azərbaycanın məhz Rusiya ilə qonşuluq münasibətlərinə xüsusi həssaslıqla yanaşması, bütün "olanların" qarşılığında bu qədər təmkinli, səbirli və ədalətli davranması fonunda bizə qarşı ədalətsiz kampaniyanın aparılması hansısa müstəviyə sığışan deyil və haqlı olaraq qınanılmaqdadır.

Təyyarənin ekipajının dispetçerlərlə danışıqlarını dərc etmək və bunu əsas götürmək heç bir məntiqə sığışmır

Dekabrın 25-də qəzaya uğramış Azərbaycan təyyarəsinin ekipajının dispetçerlərlə danışıqlarının dərc olunmasını "məqsədyönlü şəkildə" planlaşdırmaq və bundan "hansısa" kampaniya aparmaq üçün istifadə etmək nəinki bir mətbuat səhifəsi üçün utancvericidir, bütövlükdə, Rusiya mediasının imicinə xələl gətirən məqamdır. Danışıqların yayılmasında məqsədin məhz məsuliyyəti tamamilə Rusiyanın üzərindən götürmək olduğu bellidir. Amma qəzaya uğrayan Azərbaycan təyyarəsinin ekipajının dispetçerlərlə danışıqlarının dərc olunması və bununla da hansısa kampaniya aparmaqla məsuliyyətdən "yaxa qurtarmaq" mümkün deyil. Çünki bu şəkildə məsuliyyətdən yayınmaq, bu qəder etirafının, xüsusən də, Rusiya prezidentinin üzr istəməsi fonunda absurdur. Görünür, bunu məhz sözügedən mətbuat səhifəsi qətiyyətlə nəzərə, nə də hesaba almayıb, lakin bununla bağlı nəzərə çatdırılacaq bir çox məqamlar kifayət qədərdir.

İstər "oksigen balonunun partlaması", istərsə də "quşlarla toqquşma" barədə təyyarə heyətinin dilindən çıxan ifadələrə "istinad etmək" həm peşəkarlıqdan uzaqdır, həm də sui istifadə sayılır. Əvvəla, ona görə ki, stress vəziyyətində olan, xəsarət almış təyyarəni çətin durumda idarə etmək məcburiyyətindən qalan təyyarə heyətinin dedikləri heç də "əsas" götürülə bilməz və arqument də hesab olunmayan deyil. Digər tərəfdən də, "deyəsən oksigen balonu partladı" ifadəsində olan "deyəsən" sözü axı əminlik ifadə edə bilməz və təyyarə heyətinin baş verənləri "qiymətləndirmələri" də hələ heç nə demək deyil. Əgər təyyarə heyətinin "qiymətləndirməsi" əsas götürüldüysə, niyə ekspertlər bu işlə məşğul olmaq üçün cəlb olunurdu? Bax elə absurd dediyimiz bu məqamlardır və həqiqətən də, qəzaya uğramış Azərbaycan təyyarəsinin ekipajının dispetçerlərlə danışıqlarını dərc etmək və bunu əsas götürmək heç bir məntiqə sığışmır.

arəsinin ekipajının dispetçerlərlə danışıqlarını dərc etmək və bunu əsas götürmək heç bir məntiqə sığışmır.

Ortada olan faktların fonunda "qabaqdangəlmişlik" etmək, başqalarında günah axtarmaq paradoksal yanaşmadır

Maraqlıdır, bu qəder "tanınmış olan" həmin o "komsomolskaya pravda" nəşrinin belə bir "yanaşma" sərgiləməsinə niyə rəsmi Moskva tərəfindən bir "cavab" verilmir? Heç olmasa, münasibət belə bildirilməli idi axı. Araşdırmaların sona çatmasını gözləmədən, nəticə ilə bağlı birmənalı şəkildə bildirilmədən bu qəder "tələskənliyə" nə ad qoymaq olar və heç olmasa, Rusiya rəsmi tərəfindən bu barədə həmin o mətbu orqanından nə isə bir sual edən oldumu? Olmadı. Amma biz həmin sualla müraciət edirik ki, sözügedən nəşr bu yanaşmasına özü nə ad qoymaq fikrindədir? Məqsəd nə idi bu şəkildə, yəni, "tələskənliklə" belə bir "mövqe" sərgiləməkdə? Buna, bu "tələskənliyə" məhz "qabaqdangəlmişlik" desək, daha doğru olmazmı? Əlbəttə ki, doğru olar, çünki ittiham olunan tərəfin mətbu orqanının əsasız mülahizələrə "istinad etməsi", xüsusən də, "cavab vermək" əvəzinə zərərçəkən tərəfi ittiham etməsi ən yaxşı halda, "qabaqdangəlmişlikdir".

"Qabaqdangəlmişlik" edənlər görsən fərqi deyillərmi ki, Azərbaycan məhz sağ qalan səmşişinlərin, ekipaj üzvlərinin söylədiklərinə, yəni, faktlara, sübutlara istinad edir? Fərqi deyillərmi ki, təyyarənin gövdəsində olan və bayırdan içəriyə doğru açılan deliklər əsaslı arqument sayılır və biz bütün bunları haqlı olaraq əsas hesab edirik? Məgər həmin o bayırdan içəriyə doğru açılan deliklərdən keçən bərk cismin səmşişinləri, ekipaj üzvlərini yaralaması arqument sayılmalıdır, yoxsa, qəzaya uğramaqda olan təyyarənin stress vəziyyətində və çətin durumda olan heyətinin dispetçerlə danışıqları zamanı işlətdiyi ifadələr əsas götürülməlidir? Təyyarədə olan zədələr, xüsusən də bayırdan içəriyə doğru açılan deliklər, səmşişinlərin və ekipaj üzvlərinin hansısa bərk cismlə yaralanmaları həmin təyyarənin yerdən açılan atəş nəticəsində qəzaya uğramasını təsdiqləyirmi? Bütün bunların, daha dəqiq desək, ortada olan faktların fonunda Rusiyaya məxsus hansısa mətbuat səhifəsinin absurd yanaşması, qabaqdangəlmişlik edərək, başqalarında günah axtarması paradoks deyilmə? Paradoksdur, özü də xalisində.

Zərər çəkmiş tərəfdə "günah axtarmaq" və yalanı dövrüyyəyə buraxmaq dünya tarixində görünməmiş haldır

Faktlar təsdiq edir ki, təyyarə məhz kənardan, özü də yerdən olan "müdaxilə" ilə zədə alıb, idarəetməni itirib və qəzaya da səbəb budur. Bunu da unutmamaq lazımdır ki, təyyarənin zədələnməsi də məhz Rusiya hava məkanında baş verib və bu heç də nəzərdən qaçan, eləcə də hesaba alınmayan məqam deyil. Elə hesaba alınmaması mümkün olmayan həmin məqam olduğu halda, Rusiyanın heç bir rəsmi reaksiyası, açıqlaması olmadığı bir yana, üstəlik zərər çəkmiş tərəfdə "günah axtarmaq" və həqiqətə uyğun olmayan "versiyaları", yalanı dövrüyyəyə buraxmaq dünya tarixində görünməmiş haldır. Məsələ burasındadır ki, həqiqətə uyğun olmayan, yalan olduğu dərhal öz təsdiqini tapan yanaşmanı "komsomolskaya pravda" altında və tərcümədə "komsomol həqiqəti" kimi "yaddaşlarda qalan" nəşr sərgiləmiş oldu. Görəsən, budan sonra ümumiyyətlə, "komsomol həqiqəti" nə üzle çapdan çıxacaq? Axı həqiqət sözünü utandıran öz adında daşıyan mətbu orqan həqiqəti həyasızcasına təhrif edirsə, bundan sonra ən azından adını dəyişməlidir, çünki bu nəşr həqiqəti heç hesaba belə almır.

Səmşişinlər və ekipaj üzvləri arasında sağ qalanların dediklərinə görə, qəzaya uğramaqda olan təyyarəni Rusiya ərazisində yerə endirmək mümkün olmayıb. "Komsomolskaya pravda" nəşri isə iddia edir ki, guya Qrozniya eniş etməsi üçün qəzaya uğramış təyyarəmizə icazə verilib. Bu fikirlər bir-birini tamamilə təkzib edir. Əgər eniş üçün təyyarəyə icazə verilmədisə, niyə həmin təyyarə eniş etmək üçün fırfır fırlanırdı? Bir də axı təyyarənin vurulduğu yerə eniş etməsinə icazə vermək nə dərəcədə inandırıcı, nə dərəcədə məntiqli sayıla bilər? Təyyarəni vurmaqla, həmin təyyarəyə emiş etmək icazəsi verildiyi barədə iddialar, daha doğrusu, fərziyyələr qətiyyətlə üst-üstə düşə bilməz və bunun özü belə paradoks deməkdir. Bütün bunların özü də dünya tarixində görünməmiş haldır, çünki təyyarəyə əvvəlcə hücum etmək, sonra da enişinə icazə vermək heç də inandırıcı deyil. Ən güclünc meqam isə bütün bu olanların ardınca media və sosial platformalar üzərindən Azərbaycana qarşı intensiv hücumlar edilməsi, yalanla, böhtanla dolu kampaniyalara başlanılmasıdır. Eniş etmək icazəsinin verildiyini iddia edən və bununla da özünü

"dost" kimi qələmə verən sonra niyə zərərçəkən tərəfə "hücum" keçməli olur axı? Bax elə dünya tarixində görünməmiş halın biri də budur.

Qərəzli kampaniyanın iki qonşu ölkə arasında olan münasibətlərə ən azından "soyuqluq" qatmış olduğunu "komsomolskaya pravda" dərk etməli idi

Həqiqətləri təhrif etməyə çalışdığına görə, məhz adından da olsa utanmalı olan nəşrə bir sual da ünvanlamaq istərdik ki, əgər Rusiya prezidenti Azərbaycandan, Azərbaycan Prezidentindən üzr istəyib və "günahkarlığı" qəbul edib, həmin mətbu orqanın "yuyulmamış qaşığı kimi" ortaya atılmasını necə başa düşək? Həmin o "komsomolskaya pravda" öz ölkəsinin üzrxahlıq edən prezidentinin "tərzini" bəyənmiş, yoxsa, onu məhz məsələni dərk etməyən, həqiqəti bilməyən "axmaq" hesab edirik? Bəlkə həmin o nəşr məhz xüsusi xidmət orqanlarında "yetişmiş", faktlara istinad olunan informasiyanın nə olduğunu hamıdan yaxşı bilən və kəşfiyyətçiliyi ilə tanınan zabıtdən də təcrübəli, "daha ağıllı" olması iddiasındadır? Məgər həmin mətbu orqanda bircə dəne də "ağıllı adam" yox idi ki, reallığın nədən ibarət olduğunu görə bilsin? Yəni, Vladimir Putin kimi təcrübəli bir dövlət başçısının ortada olan təkzibedilməz faktlar qarşısında üzr istəməkdən başqa çarəsinin qalmadığını da həmin nəşr dərk edə bilməyib? Əgər dərk edə bilib, Azərbaycana qarşı məkrli, qərəzli kampaniya nəyə lazımdır?

"Komsomolskaya pravda", yəni, "komsomol həqiqəti" heç olmasa ən sadə bir həqiqəti belə başa düşməli idi ki, həqiqəti nəzərə almadan, yalanı rəhbər tutaraq belə bir məkrli, qərəzli kampaniya aparmaqla iki qonşu ölkə arasında olan münasibətlərə ən azından "soyuqluq" qatmış olur. Ən azından ictimaiyyət arasında bir narazılıq yaratmış olur. Məgər bunu Putin kimi təcrübəli bir dövlət başçısının nəzərə aldığına da həmin o nəşr fərqi deyilə bilməyib? Görünür, həqiqətdən də fərqi deyilə bilməyib və "həqiqətləri" də həmin o "komsomol həqiqəti" görə bilməyib. Əks halda, Rusiya prezidentinin məhz Azərbaycanla münasibətləri körləməyə istəməməsinə də olsa görərdi. Görərdi ki, Rusiya lideri ölkəmizlə münasibətləri qoruyub saxlamağa çox həssas yanaşır. Sözsüz ki, bunun da məlum səbəbləri var və geosiyasi müstəvidə izahı da bellidir. Amma belə çıxır, bunu məhz həmin mətbu orqana, "komsomolskaya pravda" nəşrinə xatırlatmaq lazımdır ki, heç olmasa adında olan "həqiqət" nə demək olduğunu bundan sonra da olsa başa düşsün və düz yolda, həqiqət yolunda olsun...

Rusiyanın indiki durumunda ona dost kimi davranan ölkəyə qarşı qərəzli kampaniya aparmaq tragikomediyaya bənzəyir

Adında olan "həqiqət" sözünü fəaliyyətində heç də nəzərə almayan nəşrə bir çox həqiqətləri, bir çox reallıqları çatdırmaq isrətdir ki, yerini bilmiş olsun və tragikomik durumunu da olsa dərk etsin. Məsələn, Rusiyanın məhz Ukrayna ilə apardığı müharibə fonunda Rusiyanın dünyada "yeri" barədə həmin mətbu orqana bir xatırlatma etmək, eləcə də həmin ölkəyə kimin "dost", kimin "düşmən" olduğunu xatırlatmaq yerinə düşər. Xatırladaq ki, Rusiya indi demək olar ki, bütün dünyanın hədəfinə çevrilib və əksər ölkələr "həmin hədəfə yaxın düşməkdən" çəkinirlər.

Ən azından dünya ölkələrinin əksəriyyətinin sanksiya hədəsi qorxusunun təsirini görməmək mümkün deyil. Həmin ölkələrin bəhanələrini də xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, ruslar məhz ukraynalılara qardaş olaraq "etdikləri" fonunda "etibarsız" kimi qələmə verilir. Bu məqamdan, bu düşüncə və yanaşma tərzindən elə ermənilər də sui istifadə edirlər və mövqduqlarına görə belə ruslara borclu olan haylar bunu bir bəhanə sayaraq, Rusiyadan uzaqlaşmağa çalışırlar və bacadıqları qədər də buna nail ola biliblər. Çoxdandır ki, Rusiyadan uzaqlaşmağ üçün "dəridən-qabıqdan çıxan" haylar məhz rusların əzəli və əbədi rəqibi olan amerikalılarla strateji tərəfdaşlıq barədə Xartiya imzalamaqla, öz "böyük qardaşlarına", özlərinin bu vaxta qədər himayəsinə sığındıqlarına ən böyük xəyanətkarlıq edirlər və bunu da olsa sözügedən nəşr görmürmü? Onu da görmür və başa düşürmü ki, çirtdən ölkə, hər zaman asılı dövlət olan Ermənistan bir yana, Çin kimi, Hindistan kimi dost hesab olunan ölkələr də ABŞ və Qərbi sanksiyalarından çəkinərək, hətta qorxaraq, Rusiyadan "uzaq durmağa" çalışırlar? Məgər həmin ölkələrin Rusiyadan neft almaq istəməməsi bunun təsdiqi deyilmi və bunu da, bu həqiqəti də "komsomolskaya pravda" nəşri başa düşmür? Başa düşür ki, Rusiyanın indiki durumunda ona dost kimi davranan ölkəyə qarşı qərəzli kampaniya aparmaq sadəcə, tragikomediyaya bənzəyir? Görünür bəzi həqiqətləri yenə də həmin mətbu orqana xatırlatmaq gərəkdir ki, adında olan, amma fəaliyyətində olmayan həqiqətləri gec də olsa başa düşmüş olsun.

Rusiya üçün dünyaya açılan cəmi iki "nəfəslik" varsa, onun birinin məhz Azərbaycan olduğu nəzərə alınmalı idi

Bəli, dünyanın əksər ölkələri özlərini sanksiyalardan qorumaq üçün Rusiyadan uzaqlaşmağı doğru yol hesab etdiyi halda, realıqda da uzaqlaşdığı halda, Azərbaycan məhz bir ölkə olaraq, qonşuluq münasibətlərinə zərər qədər də olsa xələl gəlməməsi üçün əlaqələrə həssas yanaşır, qətiyyətlən digər dövlətlər kimi davranmır. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin orderi ilə həbs olunma təhlükəsi reallığı fonunda Rusiya prezidenti hansısa ölkəyə deyil, məhz Azərbaycana ardıcıl olaraq səfərlər edirsə, nəinki rəsmi nümayəndə, hətta qonaq kimi qarşılanırsa, bu, ölkəmizin qonşu dövlətlə, Rusiya ilə münasibətlərə səmimi və həssas yanaşmasının göstəricisidir. Bax elə əsl realıq və həqiqət budur və bu həqiqəti də məhz həmin o sözügedən nəşr komsomol həqiqəti kimi

yoq, realıq olaraq başa düşməli idi. Ən azından başa düşməli idi ki, Rusiya üçün dünyaya açılan cəmi iki "nəfəslik" varsa, onun biri məhz Azərbaycandır və məhz bizim cəmiyyətimiz təyyarə qəzası ilə bağlı bu boyda faciədə qonşuluq münasibətlərinə, əlaqələrə xələl gəlməməsi üçün öz təminatını qorudu, müdriklilik və mənəvi ucalıq nümayiş etdirdi. Bax bu həqiqəti, bu realıqı təkəcə hansısa mətbu orqan deyil, həmin orqanın işinə nəzarət edən qurum da, ümumiyyətlə, rəsmi Moskva da nəzərə almalı və həmin nəşrin "cavabını verməli" idi. Ən kəskin "cavab" sözsüz ki, faciənin baş verdiyi zaman, həmin o ağır günlərdə, matəm olaraq qeyd olunan gündə belə ölkəmizin və ölkə ictimaiyyətinin özünün obyektiv, ədalətli, təmkinli davranışı, qonşuluq münasibətlərinə xələl gəlməməsi üçün həssas yanaşması sayılır və bu həqiqəti nəşrin diqqətinə çatdırmaq indi yerinə düşür.

Bu qədər şəffaf, bu qədər aydın həqiqətlər fonunda, istər qonşu ölkəmizlə olan münasibətlərə həssas yanaşılması, istərsə də ölkəmizin məhz qonşu ölkə üçün dünyaya açılan bir "nəfəslik" olması fonunda Rusiya hökumətinə və hakimiyyətinə yaxın olan bir mətbu orqanın Azərbaycana qarşı aramsız qərəzli kampaniya aparması öz "nəfəsliyini" öz əli ilə qapatmağa bənzəyir. Əgər həqiqətdən də rəsmi Moskva bu "nəfəsliyi" bağlamaq istəmişsə, o zaman ölkəmizə qarşı bu cür hücumların qarşısını almalı, ən azından kəskin reaksiya verməlidir. Azərbaycana "dost" ölkə, "etibarlı tərəfdaş" kimi baxmaq bir yana, heç olmasa öz "nəfəslikləri" naminə belə bir reaksiya olmalıdır. Məhz "komsomolskaya pravda" nəşrinin timsalında hansısa mətbu orqanın fəaliyyətinin Rusiya kimi bir dövlətdə "nəzarət altında" olmaması mümkünsüzdür və xüsusi xidmət orqanlarının belə "müdaxilə imkanları" təkzib edilə bilməz. Deməli, öz "nəfəsliyi" üçün də olsa Rusiya tərəfinin "komsomolskaya pravda" ilə bağlı hansısa sərt şəkildə "tədbir" görəcəyi gözləniləndir. Daha doğrusu, cəmiyyətimiz bunu Rusiya tərəfindən gözləyir.

ABŞ tərəfini ədalətsizlikdə günahlandıraraq ədalətsizliyi məhz həqiqəti təhrif edərək özləri də edirlərsə, rəqiblərindən qətiyyətlən fərqlənmirlər

Rusiya tərəfi məhz əzəli və əbədi rəqibi olaraq qəbul etdiyi ABŞ kimi bir ölkədən ya fərlil olduğunu, ya da eyni olduğunu bax elə indi göstərə bilər. Əgər indi Kreml məsələyə "doğru" yanaşmasa, "komsomol həqiqəti" ilə əsl həqiqəti "müqaisə" etməsə, özünü elə həmin o "rəqiblərinin yerində" görməlidir. Ərazilərimizin Ermənistan

tərəfindən işğal edilməsi, saysız-hesabsız azərbaycanlının qətlə yetirilməsi, girov götürülməsi, milyondan artıq vətəndaşımızın öz yurd-yuvasından didərgin salınması fonunda bizim özümüzü günahkar bilərək Amerika Konqresinin məhz "Azadlığı müdafiə aktı" kimi sıırmağa çalışdığı akta 907-ci düzəliş etməsi, işğalçı, cinayətlərə imza atanı deyil, işğala məruz qalana, cinayətlərə məruz qalana cəzalandırmaq yolunu tutması Rusiya üçün bir "dərs" olmalıdır. İndi də ruslar bilməlidirlər ki, həmin o qondarma aktı yenidən bərpə edən amerikalılardan "fərqlənmək" istəyirlərsə, mütəlx zərərcəkəni deyil, cinayəti törədəni hədəfə almaq yolunu tutmaq gərəkdir. Əgər Rusiya mediası bir tərəfdən Co Bayden adminstrasiyasını, ABŞ tərəfini ədalətsizlikdə günahlandırarsa, digər tərəfdən də bu ədalətsizliyi məhz həqiqəti təhrif edərək özü də edirsə, o zaman rəqiblərindən qətiyyətlən fərqlənmir.

Araşdırmaların nəticələri artıq ortada olduğu halda, daha dəqiq desək, tədqiqatların bəzi nəticələrinə görə, qəzaya uğrayan təyyarəmizdə olan zərərcəkənlərin yaralarında "Panitsir" hava hücumundan müdafiə sisteminin raketinə məxsus qəlpə qalıqları olduğu halda, həmin təyyarəyə zərbənin Rusiya hava məkanında yetirildiyi halda, Azərbaycanı, zərərcəkəni günahlandırmaq başqalarının ədalətsizliyindən nə ilə fərlənə bilər? Axı Azərbaycan tərəfinin istəyi və tələbi hadisənin ədalətli şəkildə araşdırılmasıdır və "komsomolskaya pravda" kimi "başqa bir niyyət" yoxdur. Bu həqiqəti Rusiya tərəfi başa düşmür, yoxsa, "komsomol həqiqəti" adında nəşrin həqiqətə yaxın belə gəlməyən yalanını, eləcə də məkrli kampaniyasını görmür? Yaxşı başa düşür və görür də. Amma hələ də "cavab" ləngiyir. Azərbaycan tərəfi təyyarə qəzası ilə nəticələnən bu boyda faciəni törədən tərəfdən "hesab sormağ" hüququna sahib olduğu halda, hansısa nəşrin həyasızcasına qabaqdangəlməmişlik etməsi həqiqətdən də paradoksal təzahürdür. Xüsusən də, bu gün Rusiya ilə qonşuluq münasibətlərinə, əlaqələrinə, əməkdaşlıqlarına yegane sadıq qalan ölkə olan Azərbaycanı hədəfə almaq da tragikomediyadır. Əgər bu gün Rusiya tərəfi öz təklənmiş durumunda olduğunun fərqləndirsə, yeni bunun bir ölkə üçün əslində tragediya olduğunu dərk edirsə, bu durumda ondan digərləri kimi "imtina etmək" fikrində olmayan Azərbaycana qarşı qərəzli kampaniyaya göz yumursa, münasibətlərinə xələl gələcəyini nəzərə belə almadan güllünc duruma sürüklənsə, bu elə Rusiya üçün tragikomediyadır...

İnam Hacıyev

Mətanət Məmmədova

Bu fikirdəyəm ki, heyvanları sevməyən hissiz, duyğusuz adamdır. Həm də özünə hörmət qoymur ki, heyvanlara da sevgi verə bilmir. Yəni, onları sevmir.

Sevimlidir heyvanlar, buna şübhə yoxdur. Onları sevdikcə sanki insani duyğularımız çoxalır. Onların bizə ehtiyacı olduğunu anlarıyıq. Həm də köməyə ehtiyacları olduğunu dərk edirik. Bu köməyi isə yalnız biz onlara edə bilərik.

Edirik də... Heyvanlara yem alıb veririk, müxtəlif yerlərə su qabları yerləşdiririk. Onların mühafizəsi və qorunması üçün tədbirlərə qoşuluruq, yaşıllıqları çoxaltmağa çalışırıq ki, bu, heyvanlar üçün daha vacibdir.

Hətta heyvanları evimizdə də saxlarıyıq. Onlar bizim dostumuz, həmdəmimiz, bəzən sırdaşımız da olurlar. Bəzən evimizin səs-küyü, bəzən yol yoldaşımız, bəzən əsəblərimizi sakitləşdirəndir onlar...

Həqiqətdən onları sevməmək mümkün deyil. Çünki çox sevimlidirlər, bəzən ətrafımızdakı insanların anlamadığı qədər bizi anlayır, qayğı göstərir. Elə heyvanlarla bizi bir-birimizə bağlayan da bu cəhətlərdir.

Lakin hər şeyin bir həddi olduğunu da unutmaq, daha yaxşı olar. Son günlərdə qarşılaşdığım bir neçə mənərə ilə bunları söyləməyə haqlı olduğumu düşünürəm. Ona görə də deyirəm ki, ta bu qədər də yox da, sevginin də bir həddi olmalıdır axı...

Parkda gəzirəm. İki oğlan var qarşıda, itləri ilə gəzintiye çıxıblar. Gəlib yanlarından keçəndə, nə eşitsəm yaxşıdır? Oğlanlardan biri itə deyir ki, gedək ta, atam. Buyurun, siz deyir, olar belə? Necə yəni, gedək ta, atam. Bu, itə sevginin, hörmətin ölçüsüdürsə, bu ölçü dəyərini dəyişsək, daha yaxşı olar. Hər halda it itdir, nə qədər yaxın dost, sevimli heyvan olsa da. Ata da atadır ki, biz onu Allahdan başqa bütün varlıqlardan üstün tuturuq. O, heç kimə, heç nəyə bənzədilməyən böyüyümüz, ağsaqqalımız, əzizimizdir. İtə bu cür müraciət qəbahətdən qəbahətdir, deyilmi?.. Bu səbəbdən də sevginin həddini aşmağa...

İşə gəlirəm, baxıram ki, bir qız qarşıdakı avtomobildən düşdü. Qucağında deyəsən uşaqdır, elə basıb ki, bağına, az qalır bağı çatlasın. Yaxınlaşıb nə görsəm yaxşıdır? Bu, uşaq deyil, itdir. Anlarıyıq, sahibi itini çox sevir, lakin bu qədər yaxın təmas nə qədər doğrudur? Hansı birimiz evimizdə saxladığımız it və ya pişiklərin sağlamlığına təminat verə bilərik? Bu səbəbdən də sevginin həddini aşmağa...

Keçən günlərdən birində yenə parkda baxıram ki, bir ana uşağı və iti ilə gəzintidədir. Eyni zamanda qonşusudur, qohumudur, bilmirəm, başqa bir qadın da var yanında, onunla möhkəm söhbətdədir. Uşaq da nə edir? Əlindəki peçenyeni, uzadır itə, o da ağzını vurur, sonra çəkir aparır bir dişlək itə, yenə itə tərəf uzadır... Ana isə söhbətdədir. Bunların heç birini görmür. Dayana bilmədim, ananı xəbərdar etdim. O da sağ olsun, mənə elə qərribə bir göz süzdürdü ki. Amma cəhənnəmə süzdürsün. Uşağın sağlamlığı naminə deməli idim. Yenə də öz-özümə pıçıldadım: sevginin həddini aşmağa...

Və yaxud da ki, qonşuda uşaqla bir yerdə yatan pişik. Uşaq yatıb, pişik də onun yanında, nəfəs-nəfəsə. Anasına deyirəm ki, axı belə olmaz. Cavab verir ki, tər-təmizdir, onun nəyi var ki... Çimdirmirəm, təmizləyirəm, həkimə göstərirəm. Amma mən onun bu fikirləri ilə qəti razılaşmıram. Deyirəm ki, həkim hansı USM-dən keçirib bunu, daxilində hansı xəstəliyin olmasını müəyyənləşdirib? Yoxsa kompüter tomoqrafiya edib, xəbərimiz olmayıb?

Ana gülümseyir...

Mən də deyirəm ki, sevginin həddini aşmağa...

Və gördüyüm hər üç mənərə düşünürəm ki, qəbahətdən qəbahətdir...

Ekoloji problemlər kəskinləşir, proses bizi hara aparır?

sələri və avtonəqliyyatdır. Stasionar və səyyar mənbələrdən atmosfərə əsasən bərk toz hissəcikləri, karbon oksidləri, azot oksidləri, kükürd oksidi, karbohidrogenlər və digər uçuşu kimyəvi maddələr atılır.

Müəssisələrin çoxunda filtrlər, təmizləyici qurğular ya yoxdur, ya da bərhad vəziyyətdədir. Artıq Bakıda nəfəs almaq olmur.

Torpağın deqradasiyasının səbəblərinə baxaq. Azərbaycanın 8,6 milyon hektar ümumi torpaq fondunun yalnız 4,3 milyon hektarı, yəni, 50 faizi kənd təsərrüfatına yararlıdır. Yararsız torpaqlarda eroziya, şoranlaşma, bataqlıqlaşma, kimyəvi çirklənmə və s. proseslərin təsiri nəticəsində deqradasiya gedib.

Torpaqların bu faktorun təsirinə məruz qalmasının əsas səbəbləri respublikanın

tullantıları, suvarma kanallarının çöküntüləri, faydalı qazıntı yataqlarının istismarı, tikinti və komunal müəssisələrinin və dağ-mədən tullantıları ilə çirklənib sıradan çıxıb.

Tullantıların idarə olunması səviyyəsi də qənaətbəxş deyil. Ətraf mühitin davamlı üzvi çirkləndiricilər və ağır metallarla çirklənməsinin minimuma endirilməsi həlli vacib problemlərdəndir. Bu növ çirklənmənin əsas mənbələri neft emalı, neftkimya, kimya, energetika, tikinti materialları istehsalı, avtonəqliyyat, kənd təsərrüfatında pestisidlərin tətbiqi və tullantıların yandırılması kimi proseslərdir ki, bu mənbələrdən ətraf mühitə dioksinlər, furanlar, bifenil və ağır metallar atılır.

Adı çəkilən birləşmələr təbii mühitə, o cümlədən insan sağlamlığına uzunmüddətli neqativ təsir göstərən havada uzun müddət asılı qalan, çətin parçalanan və tərkibində zəhərli birləşmələr olan təhlükəli maddələrdir.

Təbiətin plastik qablara və selofan paketlərlə çirkləndirilməsi səviyyəsi getdikcə artır. Təbiətə ən çox zərər verən bu ultrakimyəvi tullantılardır, hansı ki, növündən asılı olaraq 5-10 əsr torpaqda, suda qalır və çürümür. Yaxşı olardı ki, bu paketlər və qablar qadağan edilsin, ənənəvi paket və qablardan istifadə təbliğ edilsin.

Son 35 ildə ölkəmizin meşə təsərrüfatı daha bir ağır problemlə üzləşib. Ermənistanın təcavüzü nəticəsində 251 min ha meşə sahəsi (və ya meşə ilə örtülü sahənin 25%-i) 30 ilə yaxın müddətdə işğal altında qalıb, 11 min ha meşə sahəsi isə təsərrüfat dövrüyəsindən çıxıb. Bu ərazilərdə bitən qiymətli ağac sortlarının kəsilib aparılması biomüxtəlifliyin pozulmasını kritik həddə çatdırıb.

Qeyd etmək lazımdır ki, son 35 il ərzində əhali tərəfindən

XXI əsrin ən böyük problemlərindən biri də texnogen inkişafın daha böyük miqyasda çatması və bunun nəticəsində təbiətə təzyiğin yüksək tempolə artmasının doğurduğu problemlərdir. Başqa sözlə, ekoloji böhranın yaşanmasında antropogen təsirlərin rolu ən yüksək həddə çatıb ki, bu da özünü anormal iqlim şəraitində, təbii fəlakətlərin artmasında və ərzaq məhsulları istehsalının aşağı düşməsində göstərir. Artıq əksər dövlətlər bu nəticələrin aradan qaldırılması üçün böyük qüvvə sərf etməyə məcbur olurlar. Azərbaycan hökuməti də uzun illərdən bəri yığılıb qalmış ekoloji problemlərin həll edilməsi üçün müxtəlif tədbirlər həyata keçirir. Buna baxmayaraq, respublikada ekoloji problemlər öz aktuallığını itirmir. Bəs ölkəmizdə ekoloji problemlərin əsas mənbəyi nədir- qlobal ekoloji proseslər, yoxsa lokal təsirlər? Bu yazıda bu suala cavab tapmağa çalışacağıq.

Hazırda Azərbaycanda əsas ekoloji problemlər bunlardır;

- Su ehtiyatlarının çirkləndirilməsi,
- Torpaqların şoranlaşması və güclü dərmanlarla zəhərlənməsi
- Sənaye müəssisələri və avtonəqliyyatın atmosferi çirkləndirməsi;

265 mln.kub.m, Azərbaycandan isə 25 mln.kub.m çirklənmiş su atılır və nəticədə Kür çayı suyunun mis, sink, fenol, neft məhsulları və s. zərərli maddələrlə həddən artıq çirklənməsi müşahidə edilir.

Bundan başqa, təmizlənməmiş təsərrüfat-meişət çirkab suları ilə çaya ildə 40 min ton üzvi maddələrin axıdılması oksigenin biokimyəvi istifadəsinin kəskin artmasına

Tullantıların tələb olunan səviyyədə idarə olunmaması;

-Biomüxtəlifliyin, meşələrin, flora və faunanın lazımı qədər qorunmaması.

1-cidən başlayaq. Respublikanın yerüstü su hövzələrində çirklənmə dərəcəsi son dərəcə yüksəkdir. Əsas təbii su hövzəsi olan Xəzər dənizinə bütün mənbələrdən ildə təxminən 12 mlrd. kub.m çirklənmiş sular axıdır ki, bunun da 250 mln kub.m-dən çox hissəsi Azərbaycanın payına düşür. Nəticədə Bakı buxtasında 60 mln. kub.m-dən çox çirkləndirici maddələr toplanıb.

Ən böyük çayımız olan Kürün suyunun 74%-i isə Gürcüstan və Ermənistan ərazilərində formalaşır və həddən artıq çirklənməyə məruz qalır. Hesablamalar göstərir ki, Kür çayı hövzəsinə Ermənistandan (Arazla) ildə orta hesabla 300 mln.kub.m, Gürcüstandan

səbəb olur. Kür çayında fenolların miqdarı normadan 10 dəfə, karbohidrogen isə 36 dəfə artıqdır. Kiçik çaylarda da çirklənmə həcmi getdikcə artır. Bəzi kiçik göllər quruyub yoxa çıxır.

Ölkəmizin atmosfer havasının vəziyyətinə gəldikdə isə, onu qeyd etmək lazımdır ki, təxmini hesablamalara görə, hər il sənaye müəssisələri və avtomobil nəqliyyatları tərəfindən atmosfer havasına 1 milyon tondan artıq zərərli maddələr atılır. Bunun yarısı sənaye müəssisələrinin, digər yarısı isə avtonəqliyyat vasitələrinin payına düşür.

Bakı şəhərinin atmosfer havasına yarım milyon tondan artıq zərərli maddələr atılır ki, bu tullantıların da təxminən 30 faizi sənaye müəssisələrinin, 70 faizi isə avtonəqliyyat vasitələrinin payına düşür.

Qeyd etmək lazımdır ki, atmosfer havasını çirkləndirən əsas mənbələr neftçixarma, neft emalı, neft-kimya və energetika müəssi-

təbii iqlim şəraiti ilə yanaşı uzun müddət davam edən təsərrüfatsızlıq, əkinçilik mədəniyyətinin aşağı səviyyədə olması, sistemsiz olaraq mal-qaranın otarılması, meşə və yaşıllıqların məhv edilməsi və s. kimi antropogen amillərdir.

Respublikanın 1,3 mln. ha torpaq sahəsi şoranlaşmaya məruz qalıb və bunun tam yarısı suvarılan sahələrdir. Kolektor-drenaj xətlərinin bərhad vəziyyətdə olması, torpaqların relyefi, meliorativ xüsusiyyətləri, şoranlaşma dərəcəsi, qrunt sularının səviyyəsi və s. faktorlar nəzərə alınmadan sututurların tikilməsi, daşqınlar kimi amillər həmin torpaqların şoranlaşmasına və əkin dövrüyəsindən çıxmasına gətirib çıxarıb.

Dağ-mədən işləri, intensiv şəhərsalma və digər antropogen təsirlər nəticəsində 30 min hektardan artıq torpaq korlanıb sıradan çıxıb. Bunun təxminən 15 min hektarı neftlə çirklənib. Qalan yarısı isə, kimya sənayesi

meşə ehtiyatlarına təzyiğin arması müşahidə olunur. Bu da əsasən 90-ların əvvəlindən etibarən təbii qazla təminatın kəskin aşağı düşməsi ilə bağlı idi. Hələ də əksər dağ kəndlərində qaz olmadığından meşələrin qırılması baş verir.

Respublikanın mərkəzində sipər rolunu oynayan Kürqırağı Tuqay meşələrinin 75-80 %-i məhv olub; dağ və dağətəyi meşələr sistemsiz qırılıb sıradan çıxır. Təbii bərpa edilmə imkanları ciddi surətdə məhdudlaşır (qanunsuz olaraq mal-qara otarılması, normadan artıq antropogen təsir) və nəticədə Azərbaycanın əvəz edilməz yaşıl örtüyünün itirilmə təhlükəsi güclənir. Bu problemlərin həll edilməsi üçün kompleks proqram həyata keçirilməlidir. Əks halda, tezliklə ciddi ekoloji böhranla üz-üzə qala bilər.

Elçin Bayramlı

Dünənki, bugünkü qonşuluq: Unudulmağa qoymayaq!

Qonşuluq münasibətləri xalqımızın tarixən yaşatdığı dəyərlərdən biri olub. Bu dəyərlər zaman-zaman ənənə şəklini alıb və nəsildən-nəslə ötürülərək yaşadılıb. Bütün dövrlərdə gənc nəslə qonşuluğun saxlanması, qonşu yolunun gözlənməsi, qonşuya hörmət edilməsi kimi dəyərlər təbliğ olunub. Odur ki, azərbaycanlı ailələri bu dəyərlər fonunda ta qədimdən qonşuluq münasibətini formalaşdırıb. Övladlarımız da bizdən görüb-götürərək qonşuluğun nə demək olduğunu dərk edərək bu münasibətləri həmişə yüksək səviyyədə qoruyub saxlayıb.

IV YAZI

Belə bir deyim var ki, ana-balanın da sözü olur. Söz yox ki, zaman-zaman qonşular arasında söz-söhbət, inciklik, hətta küsülülük də olub. Lakin bu münasibətlər də qonşunun hansı xarakterdə, tərbiyədə olma-

sına görə dəyişib. Baxıb söz-söhbətə: elə söz olub ki, hər iki tərəf onu çeynəyib çürütməyib. Sabah yenə üz-üzə gələcəyik, ayıbdır,- deyib, məsələni bitiriblər. Lakin elə xarakterdə insanlar olub ki, yaranan söz-söhbət bir qədər uzun müzakirələrə səbəb olub. Belə olan halda da ağsaqqal-ağbirçək nəsihəti dinlənilib, hər şey yoluna qoyulub.

Çünki başqa cür ola da bilməzdi. Qonşular arasında sayğı vardı. Bu sayğını itirməyi heç kim arzulamırdı və nəyin bahasına olursa-olsun, bunu qorumağa can atırdı.

Zaman keçdi, dövrən dəyişdi. Qonşuluq münasibətləri də bu dəyişiklikdən yan öte bilmədi. 15-20 il əvvələ qədər olan qonşuluq münasibətlərini zamanla gələn "müasirlik"

elə bir vəziyyətə saldı ki, o illərə nəzər saldıqda yalnız heyf və təəssüf deməli olduq. Lakin çalışdığımız qədər bu münasibətlərin yaşadılmasına, qorunmasına və davam etdirilməsinə çalışmalıyıq. Çünki onlar, həqiqətən də, yaşadılmağa layiq münasibətlər idi.

Ardı Səh. 12

Dünənki, bugünkü qonşuluq: Unudulmağa qoymayaq!

Əvvəli-Səh-11

Ötən illərin qonşuluğu

Biz gözümüzü dünyaya açandan qonşularımızın olduğunu görmüşük. Onlarla, necə deyirlər, bir evli olmuşuq. Hər bir işin birlikdə həllinə çalışmışıq. Qonşu evində nə isə olmayanda qonşuya diləyə gedib və sanki öz evindən götürüb kimi, həmin istədiyini götürüb gətirib, işi yarımçıq qalmayıb. Eləcə də digər qonşu, eynilə...

Qonşuluq, eyni zamanda, kollektiv əməyin yaşadılması forması olub. Qonşu kişilər yığışib birlikdə arx çıxarmağa, su çəkməyə gedirdilər. Toy, yas mərasimlərinə də birlikdə yollanardılar. Səhərdə, axşamda işləri olmayanda yığışib birinin həyətinə nərd oynayar, çay içirdilər.

Qonşu qadınlar bir-birinə təndirdə çörək bişirməkdə iməci olardılar. Birlikdə xalça-palaz toxuyar, qışa azuqə hazırlayırdılar.

Söhbətin bu yerində "Tək əldən səs çıxmaz" deyimini xatırlayıram. Həqiqətən də biz gözümüzü açıb bu deyimə canlı şahidi ola-ola böyümüşük. Qonşuların birlikdə əməyini, toy-yas mərasimlərində, Novruz bayramında birlikdə iştirakını, bir-birinə can yandırmasını görərək, həqiqətən də, "tək əldən səs çıxmaz" məsələsinin nə qədər düzgün və yerində söyləndiyini təsdiq etmişik.

Qonşuların bir həyətdə yığışib tut çırpmasını, samovar salıb çay süfrəsi ətrafında bir ailənin üzvü kimi deyə-gülə çay içməsinə kim görməyib? Qurban bayramında bütün qonşuların yığışaraq qurbanlıq aldığı, kişib, paylara böldüyünü, Novruz bayramı öncəsi ilaxır çərşənbədə yandırmaq üçün tikanın, çör-çöpün birlikdə toplanmasını, tonqal ətrafında deyib-gülməyi, rəqs etməyi, birlikdə tonqalın üzərindən atlayıb "ağırlıq-üçürlüqum odlara" deməsini kim görməyib, eşitməyib?

Bir xəstə olanda qonşuların yığışib ona baş çəkməyə, əsgərliyi bitirib gələn qonşu uşağının görüşünə getməsinə, nişanda, toyda qohum gəlib çıxanadək qonşuların bütün işlərdə ev sahibinə kömək göstərməsini necə, görməyən olubmu?

Analarımız qonşu qadınlarla qonşuluqdan əlavə rəfiqə idi. Axşamçağı bulaq başı onların görüş yeri olub. Biri-biri ilə dərldəşib, həm yaxşı, həm də pis olanları bölüşüblər. Yaşca böyükler kiçik olanlara yol göstərərək, səbri olmağı məsləhət bilib. Bilmədiyi işi öyrədib. Yeri gələndə evinə

gedib ev işlərində kömək edib ki, əliuşaqlıdır, çatdırı bilmir.

Qonşu qadınlar evdə bişirdikləri yeməkdən, şirniyyatdan həmişə yaxın qonşulara pay tutublar. Ona görə ki, axı bir evdə bişənin ətri həyətdə yayılır, oradan da qonşunun evinə. Bu məqamlara fikir verən qonşularımız belə incə dəyərlərin də təməlini qoyub, övladlarına da bütün bunlara riayət etməyi məsləhət görüblər.

Bir sözlə, qonşu kişilər bir-birinə ataqardaş, qadınlar isə ana-bacı olublar. Bu yaxın münasibətlər isə təbii ki, hörmət hissinə də aşılayacaqdı. Dəfələrlə olurdu ki, uşaqların bir-biri ilə sözü düz gəlmirdi, dalaşırdılar. Qonşu kişi və qadınlar onları elə başa salırdı ki, bir azdan sonra onlar heç nə olmayıb kimi bir yerdə oynamağa başlayırdı.

Bütün bu münasibətlər qonşuların bir-biri ilə qohum olmasına da şərait yaradırdı. Onlar elçi gedir, qız alır, qız verir, qohum olurdu. Beləliklə, dünənki qonşular yeni qohumlara çevrilirdi. Uzaqdan da bu qonşuların birinin qızını almaq istəyənlər yenə də qonşuları sorayıb tapır, ondan həmin adamın xasiyyətini, yaxşısını-pisini xəbər alırdı. Bax, qonşuluq belə dəyərlər üzərində inkişaf edirdi.

Belə bir deyim də var ki, uzaq qohum-dansa, yaxın qonşu yaxşıdır. Bax, bu deyim mehriban qonşuluq münasibətlərindən yaranan bir deyimdir. Bunun kimi neçə-neçə deyimlər də formalaşmışdır qonşuluqla bağlı. Hər biri də real qonşuluq münasibətlərinə söykənən deyimlərdir.

Lakin çox təəssüf ki, artıq qonşuluq

günümüzdə əvvəlki illərdə olduğu qədər deyil.

Bugünkü qonşuluq

Bu gün qonşuluq münasibətləri şəhərlərdə sona çatmaqdadır. Bir qədər kənd və qəsəbələrdə isə əvvəlki kimi olmasa da, qalmaqdadır. İndi hər kəs həyətinə uca hasar çəkir və yaxud da evinə girib qapını arxadan bağlayır. Hansı ki, əvvəlki illərdə qonşular arasında heç bir hasar yox idi. Hasarı kolkos və çəpər "hasarlar" əvəz edirdi. Qapılar isə heç bağlanmırdı. Qonşu gəlib qapını döymədən evə girirdi. Bu gündən dünənə baxanda hər iki dövrün şahidi olaraq adamın ürəyini dərin bir təəssüf hissi bürüyür. "O qonşular, bu qonşular, o münasibətlər, bu münasibətlər",- deyə gözümüz sanki ötən illərdəki qonşuluq münasibətlərini axtarır. Lakin təəssüf ki, görmür və heyfslənirsən.

Dediyim kimi, bu gün qonşuları bir-birindən uca hasarlar ayırır. Bu hasarlar indi lap ucqar kəndlərimizdən tutmuş böyük şəhərlərədək geniş yayılıb. Hasarların içərisində evlər, evlərin içərisində bəlkə də bir-birini heç vaxt görməyən, küçədə qarşılaşanda tanımayıb salamaşmayan qonşular... Bir-birinin xeyrindən-şərindən xəbərsiz qonşular...

Əvvəllər şəhər və qəsəbələrdəki ictimai yaşayış binalarında da gözəl qonşuluq münasibətləri var idi. Bu gün isə həmin binaların bir mərtəbəsində kimlə qonşusan, heç bu barədə məlumatı olmur insanın. Çox təəssüf ki, biz özümüz belə olan təqdirdə, övladlarımız da qonşulardan, qonşuluq

münasibətindən xəbərsiz şəkildə böyüməyə başlayır. Buna görə də əvvəlki nəsillə bugünkü nəsil arasında yerlə gör qədər fərq yaranır.

Müasir dövrdə qonşuları bir-birindən texnologiyalar ayırır. Elə ki, həyatımıza kompyuter, smartfon telefonlar daxil oldu, çanaq antenlər vasitəsilə dünya ölkələrinin televiziya proqramlarını seyr etməyə başladığımız, bax, bu an onlar qonşuluq münasibətlərini əvəz etdi. Serialar bizi evlərdə dustaq etdi. Sosial şəbəkələr qonşularımızdan xəbərsiz etdi bizi. Ya televizor qarşısında, ya da başaşağı telefonda gün başlayandan bitənədək ilişib qaldıq. Bizimlə bərabər dəyərlərimiz də həmin serial, telefon və sosial şəbəkələrdə ilişib qaldı. Dünəndə qaldı, bu günə heç nəyi daşıya bilmədik. Bir də baxdıq ki, nəinki həyətləri, ictimai yaşayış binalarında da qonşularımızla aramızda hündür bir hasar çəkilib. O hasarlar dünənki qonşuluq münasibətlərini divarın arxa hissəsində saxlayıb, bu tərəfə keçməsinə əngəlləyib. Bax, qonşuluq münasibətləri belə itiririk, əlimizdən verirək.

Unudulmağa, qonşuluq da unudulduğumuzdan olacaq

Çox təəssüf ki, biz neçə-neçə dəyərimizi internetin qurbanı etmişik. Hələ qonşuluq münasibətləri bir kənara, hər gün liftdə, blokda, həyətdə qarşılaşan qonşular bir-birinə salam verməyi lüzum bilmir. Sayğı və hörmətin elə salamdan başladığını əsas götürərək demək olar ki, bu gün qonşuluq münasibətləri da salamaşmanın ardınca arxive yola salınır.

Təəssüfedicə hal isə odur ki, övladlarımız da bütün bu münasibətlər fonunda böyüyür: salamaşma, qonşuluq olmayan mühitdə.

Dünəndən bizə nə qalmışdı, bizdən sabaha nə qalacaq? Bax, elə düşündürücü sual da budur. Maraqlıdır, bizə qalan dəyərləri biz dəyərdən salırıq. Ona görə ki, onu gələcəyə ötürə bilmirik. Bunun üçün əlbəttə, günahkarıq. Artıq gec olsa da, özümüzə qayıtmalıyıq. Belə olarsa, dəyərlərimiz də qayıtmış olarıq. Onların dəyərini dərk edərik. Düşünərik ki, heç bir müasir texnologiya əvvəlki münasibətlərin səmimiyyətini, istiliyini bizə verə bilməz. Və biz o vaxt ali insan olarıq ki, dünənə yaşada-yaşada bugünkü müasirliyə evimizin qapısını açacaq. Bu, mümkün olan məsələdir.

Mətanət Məmmədova

Çox təəssüfləndirici haldır ki, dünyanın inkişaf etmiş bir dövründə terrorizmin acı nəticələrini yaşayırıq. Müasir dünyanın toqquşduğu təhlükəli problemlərdən biri olan terror siyasi, iqtisadi, mənəvi-psixoloji gərginlik yaratmaqla yanaşı, dinc insanların qanının axmasına da səbəb olur. Sülh və təhlükəsizliyin qarantına çevrilən Azərbaycan bəşər sivilizasiyasına öz töhfəsini verdiyi halda, terror aktları ilə qarşılaşır. Xatırladaq ki, Azərbaycan, türk diplomatları zaman-zaman bu terror aktları ilə rastlaşıblar.

Təkcə 1973-1984-cü illərdə xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən türk diplomatları və ailələri erməni terror təşkilatları tərəfindən genişmiqyaslı hücumlara məruz qalıblar. Məqsədli və amansızcasına törədilən 90 terror aktı nəticəsində 41 türk diplomatı və ailə üzvü şəhid olub. Türkiyə diplomatiyası XX əsrin sonunda ən çox sayda və ağır nəticələr verən terror aktları ilə üz-üzə qalıb. Təəssüf ki, türk diplomatlarına qarşı bu bəşəri cinayətləri törədən erməni terrorçularının əksəriyyəti sonralar müxtəlif bəhanələrlə həbsdən azad ediləblər. Daha bir təəssüfləndirici məqam isə Ermənistanın həmin terrorçuları qəhrəmanlaşdıraraq terrora dəstək verməkdə davam etməsidir.

Bəzi mütəxəssislər terroru yeni bir siyasi sistemin qurulmasına dəstək olmaq üçün inqilabi hərəkatlara fokuslanan təhlükəli bir fəaliyyət növü kimi təqdim edirlər. Terror dünyadakı ən qorxunc insan fəaliyyətidir.

Ermənistan dövlətinin və erməni diasporasının maliyyə və təşkilatı yardımı ilə dünyanın müxtəlif ölkələrində fəaliyyət göstərən erməni terrorçu təşkilatlarının Azərbaycana qarşı apardıqları terror müharibəsi 1980-ci illərdən başlayaraq ardıcıl xarakter almışdır. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və onun ətrafındakı 7 rayonun işğalı zamanı kütləvi vahimə yaratmaq, çoxlu insan tələfatına nail olmaq məqsədi ilə Ermənistanın xüsusi xidmət orqanları hərbi əməliyyatların getdiyi ərazilərdən xeyli uzaqda, dinc azərbaycanlı əhalisinin yaşadığı məntəqələrdə terror aktları təşkil etmiş, nəticədə minlərlə günahsız insan həlak olmuşdur.

ŞUŞANIN XƏLFƏLİ KƏNDİ YAXINLIĞINDA 44 NƏFƏR HƏLAK OLDU

Müasir dövrün ən təhlükəli təzahürlərdən biri olan terrorizmin acı nəticələrini zaman-zaman Azərbaycan yaşayıb. 23 il bundan əvvəl tarixin bu günündə 1992-ci il yanvarın 28-də Ağdamdan Şuşaya uçan "Mi-8" mülki helikopterinin erməni terrorçuları tərəfindən Xankəndi istiqamətindən qumbaraatanla vurulması terrorun acı nəticəsidir. Terror hadisəsi Şuşanın Xəlfəli kəndi yaxınlığında baş vermiş, hadisə nəticəsində əksəriyyəti qadın və uşaqlardan ibarət 41 sərnişin və 3 ekipaj üzvü, ümumilikdə 44 nəfər həlak olmuşdur. 44 nəfərin həlak olunması erməni faşist ideologiyasının bir daha üzə çıxarır. Xatırladaq ki, hadisədən iki ay əvvəl - 20 noyabr 1991-ci ildə ermənilərin Xocavənd rayonunun Qarakənd kəndi yaxınlığında "Mi-8" helikopterini atəşə tutması nəticəsində Azərbaycanın bir çox dövlət xadimləri və jurnalistlər həlak olmuşdular. Ümumilikdə qəza nəticəsində 22 nəfər həlak olmuşdu.

ERMƏNİ TERRORÇULUĞUNUN SÜBUTU OLAN DƏLİLLƏR

1988-ci ildə Ermənistan SSR-dən gəlmiş erməni millətçi emissarlarının təşkilatçılığı ilə Xankəndində ermənilər Qarabağın Azərbaycandan qoparılaraq Ermənistana verilməsi tələbi ilə icazəsiz mitinglərə başlanılıb. İlk mitinq 13 fevral 1988-ci ildə Xankəndinin mərkəzi meydanında təşkil olunub. Bundan bir həftə sonra, 20 fevralda Dağlıq Qarabağ Ali Sovetindəki erməni deputatlar qanunsuz olaraq vilayətin Azərbaycanın tərkibindən ayrılaraq Ermənistan SSR-ə birləşdirilməsi məsələsini qaldırıblar. Bu, Qarabağın azərbaycanlı icmasının haqlı narazılığına səbəb olub. Bundan sonra sovet rəhbərliyi vəziyyəti stabiləşdirmək üçün Xankəndinə Daxili Qoşunların batalyonunu göndərib. Həmin aylardan etibarən ermənilərin azərbaycanlılara qarşı terror hərəkatı başlanıb. Xankəndi

erməniləri Şuşaya gələn su kəmərinə zəhərləməyə cəhd ediblər. 20 fevralda Xankəndi mərkəzi xəstəxanasında praktika keçən iki azərbaycanlı tələbə qız ermənilər tərəfindən zorlanıb. 2 gün sonra isə Ağdamdan yüzlərlə azərbaycanlı gənc bunun qisasını almaq üçün Xankəndinə yürüş edib və onların qar-

şı Qoşunlar mayoru L.Xomiç qətlə yetirilmişdir. 24 fevral 1991-ci ildə Şuşadan Ağdam rayonuna gedən "PAZ-3205" dövlət nömrə nişanlı avtobus şəhər ərazisində partladılmış, nəticədə 7 nəfər vəfat etmişdir. Həminin ermənilər bu zaman ərzində oğurluq və talançılıq işlərinə də, əl atıblar. İllər uzunu ölkəmizin demək olar ki, hər bir yerində ermənilər tərəfindən törədilən bu və ya digər faciələri, qətləmlər yaşamışıq. Vurğulamaq yerinə düşər ki, sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Azərbaycan SSR Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi 1923-cü il iyulun 7-də "Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yaradılması haqqında" dekret verib və həmin dekretlə Xankəndi vilayətin

Erməni terror təşkilatları və yaşanan qətləmlər

Yanvarın 28-də Ağdamdan Şuşaya uçan "Mi-8" mülki helikopterinin erməni terrorçuları tərəfindən vurulmasından 33 il ötür

şısı Əsgəranda silahlı ermənilər və rus əsgərləri tərəfindən kəsilib. Baş verən qarşıdurmada iki azərbaycanlı qətlə yetirilib və çoxlu sayda insan isə yaralanıb. Bu gənclər sonradan illərlə davam edəcək Qarabağ münaqişəsinin ilk qurbanları olublar. Bu bir daha ermənilərin terrorçu olduğunu sübut edən dəlillərdir. Belə ki, 1988-ci ilin yayında Xankəndi Uşaq Xəstəxanasında həkim-rentgenoloq işləyən əslən ağdamlı şəxs ermənilər tərəfindən xəstəxananın həyətinə döyülərək, qətlə yetirilib. 28 iyun 1989-cu il tarixində ermənilər tərəfindən Badara qəsəbəsindən Meşəliyə gedən şosse yoluna qoyulmuş partlayıcı qurğunun işə düşməsi nəticəsində məşindəki 6 nəfər mülki azərbaycanlı ağır yaralanıb. 1990-cı il may ayında Bakı-Xankəndi qatarı və Xankəndi-Ağdam avtobusu partladılıb. 1990-cı ilin iyununda xankəndili Əşrəf və Ələmşah adlı iki qardaş 336-cı moto-atıcı alayın qarşısında diri-diri yandırılıb. 5 sentyabr 1991-ci ildə Xankəndidəki radio-televiziya stansiyası partladılıb. Bu günə kimi bu hadisədə əli olanların adları məlum deyil. 1991-ci il yanvarın 5-də Kerkicahan ərazisinə ermənilər tərəfindən hücumlar olunur. Beləcə, qəsəbə 3 nəfəri itirir. Lakin erməni tərəfindən də, çoxlu itkilər olur. 1991-ci il 9 yanvar tarixində Baqmanyay Akop Qavruşoviç və Antonyan Artuşa Qriqoroviç tərəfindən DQMV-nin Daxili İşlər İdarəsinin reisi general mayor V.Kovalyovun həyatına sui-qəsd edilmişdir. Buna səbəb kimi onun azərbaycanlıları müdafiə etməsi və sui-qəsdin yuxarı dairələrdən sifariş olunması göstərilmişdir. 1989-cu ilin oktyabr ayında evinə qayıdan iki nəfər Kerkicahan sakini güllələnmişdir. 1991-ci il fevralın 4-də ermənilər azərbaycanlılar yaşayan bir neçə binanı partladır, güllələyiblər. 1991-ci ilin yayında Xankəndi-Şuşa avtomobil yolunda SSRİ DİN Daxili

mərkəzi elan olunub. 1923-cü ilin sentyabrında şəhər Stepan Şaumyanın adı ilə "Stepanakert" adlandırılıb. Bu, erməni özbaşınalığı, erməni saxtakarlığıdır. Tarixi ədalət hər zaman bərpə olunur. 1991-ci ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı ilə şəhərin əvvəlki, "Xankəndi" adı bərpə edilib. Yaşadığımız tarix göstərir ki, erməni terrorlarının ölkəmizdə sayı-hesabı yoxdur. Mənfur qonşularımız bizə qarşı məkrli, çirkin niyyətlərini həyata keçimişdilər.

ERMƏNİPƏRƏST QÜVVƏLƏRİN HİMAYƏÇİLƏRİNİN ƏMƏLLƏRİ

Hələ sovet dövründə yaşadığımız illərdə 8 sentyabr 1984-ci ildə Bakıda 106 sayılı sərnişin avtobusunun erməni terrorçusu Henrix Vartanov tərəfindən partladılması zamanı iki uşaq anası olan Surxalizadə Fatma həlak olmuş, üç nəfər yaralanmışdır. Hadisə o vaxt SSRİ-nin xüsusi xidmət orqanları tərəfindən terror aktı kimi deyil, onunla Vartanovla müdiriyyət arasında olan narazılıq kimi qiymətləndirildi, Hadisənin təşkilatçısı olan Henrix Vartanov psixi xəstə kimi qəbul edilərək həbsdən azad edilərək məcburi psixi müalicəyə göndərildi. Əlbəttə ki, bu ermənipərəst qüvvələrin himayəçilərinin əməlləri idi. 16 sentyabr 1989-cu ildə erməni terrorçuları Tbilisi-Bakı reysi ilə işləyən sərnişin avtobusunu partlatmışlar. 5 adam həlak olmuş və 25 nəfər yaralanmışdır. 13 fevral 1990-cı ildə Yevlax-Laçın yolunun 105-ci km-də "Şuşa-Bakı" marşrutu ilə hərəkət edən avtobus partladılmış, nəticədə 13 nəfər ağır yaralanmışdır. 24 mart 1990-cı ildə "Noraşen-Bakı" yolunun 364-ci km-də dəmir yolu partladılmış, nəticədə teplovoz və 3 vaqon partladılmış, 150 metrədən çox dəmir yolu xətti yarasız hala düşmüşdür. Bu siyahını artırmaq üçün əsas dəlillər çoxdur. Hər bir terror aktında insan ölümü diq-

qəti çəkir. Bu terror aktları qəddar, faşist xislətli əməllərdir ki, xalqımız bunu yaşayıb.

3 iyun 1994-cü ildə isə Bakı metropolitenin "28 May" və "Gənclik" stansiyaları arasında elektrik qatarındakı partlayış nəticəsində 13 nəfər həlak olmuş, 42 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarəti almışdır. Terror aksiyası Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, Qarabağ uğrunda gedən döyüşlər zamanı - 13 yanvar 1994-cü ildə əsir düşmüş və Ermənistan xüsusi xidmət orqanları tərəfindən məxfi əməkdaşlığa cəlb edilmiş Aslanov Azər Salman oğlu tərəfindən törədilmişdir. Məhkəmə araşdırmaları zamanı müəyyən olunmuşdur ki, 14 yanvar 1994-cü ildə erməni separatçılarının ideoloqlarından biri, yazıçı Zori Balayan hərbi əsir, milliyətçə ləzgi Azər Aslanovla görüşmüş, azərbaycanlılara qarşı mübarizədə bütün əzsaylı xalqların birgə fəaliyyət göstərmələrinin vacibliyini bildirmişdir. 9 iyun 1994-cü ildə Ermənistan xüsusi xidmət orqanlarının Artur adlı əməkdaşı A. Aslanovun Bakıdakı mənzilinə zəng vuraraq onun sağ olduğunu bildirmiş və azad olunması üçün yaxın qohumlarından birinin Yerevan şəhərinə gəlməsinin zəruriliyini qeyd etmişdir. Mənbələrdə qeyd olunduğu kimi, 16 iyun 1994-cü il tarixində A.Aslanovun anası Tacibat Aslanova Yerevana gəlmişdir. Azər Aslanova anasının həyatının təhlükə altında olduğu bildirilmiş, bu təhdidlər altında o, Ermənistan xüsusi xidmət orqanları ilə "Ömər-75" təxəllüsü ilə daimi əməkdaşlığa cəlb edilmişdir. Azərbaycana maneəsiz gəlməsi üçün Azər Aslanovun adına saxta sənədlər hazırlanmış, partlayıcı maddə isə müvafiq qaydada peçenyə, şokolad və dezodorant qutularında gizlədilmişdir.

TERRORUN AZYAŞLI QURBANLARI

44 günlük Vətən müharibəsində də xalqımız ermənilərin təcavüzkar siyasəti ilə üz-üzə qaldı. Müharibə getməyən ərazilərimizdə Gəncədə, Mingəçevirdə, Bərdədə yaşından asılı olmayaraq uşaq da, gənc də, qoca da bu terrorların acı nəticəsini yaşamış oldu. 30 ilə yaxın bir zamanda beynəlxalq hüququn tələb və təkidlərinə məhəl qoymayan beynəlxalq konvensiyalara zidd toplanmış silahlarla 44 günlük müharibədə Gəncə, Tərtər, Mingəçevir kimi yerlərdə mülki əhalinin kompakt yaşadığı ərazilərə raket zərbələri endirməsi Ermənistan hökumətinin təcavüzkar, terrorçu siyasətində xəbər vermiş oldu. Qocaya, cavana, uşağa qıyan erməni müharibə qanunlarını belə pozaraq çirkin niyyətləri ilə tarixən nəyə xidmət etdiklərini bir daha göstərdi. Döyüş meydanında sarsıdıcı məğlubiyyətə uğrayan Ermənistanın cəbhə xəttindən uzaqda yerləşən yaşayış məntəqələrini və mülki obyektləri hədəfə alması dünyanın, dünya KİV-lərinin döyüş meydanında iştirak etdiyi bir zamanda baş verdi. Bütün olayları dəqiqliklə işıqlandıran KİV-lər Azərbaycanın haqlı mövqeyinə göz yuma bilmirdilər. Ermənistan tərəfindən həyata keçirilən terror aktları və müharibə cinayətlərinə etinasızlıq göstərilmədi. Vicdanla öz vəzifə borclarını yerinə yetirənlər Azərbaycanın təmas xəttindən uzaqda yerləşən şəhərlərini raket atəşə tutmasını, nəticədə çox sayda mülki şəxsin həyatının itirməsinin şahidinə çevrildilər. Gəncə şəhərini raket atəşinə tutması nəticəsində Şahnəzərovlar ailəsinin yaşadığı faciə yad-daşlara həkk olundu. Dağıntılar altından ailənin yalnız bir üzvü - 2017-ci il təvəllüdü Xədicə Şahnəzərova sağ çıxarıldı. Azyaşlı qızın atası Rəyal, anası Züleyxa və yaşayırımıq bacısı Məryəm isə erməni terrorunun qurbanları oldu. Azyaşlıya qıyan, onu yetim qoyan, insanları şikəst, kor edən, əlil edən, bir ailənin faciəsinin qatili olan erməni. 2017-ci ilin iyul ayının 4-də Füzuli rayonunun Alxanlı kəndində məskunlaşan mülki əhalinin yaşadığı yaşayış məntəqələrinin və mülki obyektlərinin qəsdən 80 və 102 millimetrik minaatanlardan və dəzgahlı qumbaraatanlardan atəşə tutdu.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Əmlak bazarında artım stabil olaraq davam edir

Son illərdə iqtisadiyyatda baş verən artımların və geosiyasi vəziyyətin sabitləşməsi ölkəmizdə daşınmaz əmlak bazarına öz təsirini göstərmişdir. Postpandemiya dövründə daşınmaz əmlak bazarında qiymətlərin sürətli artımı baş vermişdir. Torpaqlarımız işğaldan azad edilib və orda infrastrukturun bərpası prosesi başlayıb. Əsasən də bu artım paytaxtın mərkəzi və infrastrukturun daha yaxşı inkişaf etdiyi sahələrdə baş vermişdir.

ölkə iqtisadiyyatındakı dəyişikliklərin vətəndaşların həyatına təsiri kimi görünməlidir.

Qeyri-yaşayış sahələrində isə artıq investitorlar riskli yatırım edib qazanc əldə etməkdənsə daha stabil və perspektivli ərazilərə yatırım edirlər. Bunun nəticəsi olaraq yuxarıda qeyd olunan ərazilərdə əmlakın satış dəyəri 1 kv m dəyərinin 30-34 faiz artmasını baxmayaraq icarə gəlirləri 12-15 faiz arası artmışdır. Əmlakın yerləşməsi mərkəzdən kənarlaşdıqca isə əks tendensiya müşahidə olunur. İcarə gəlirlərinin satış qiymətinə nisbətən daha çox artması. Ekspert isə bu məsələyə yuxarıda qeyd olunduğu kimi paytaxtın mərkəzinə və əhəmiyyətli küçələrinə

yaxınlaşdıqca sabilliyin artması əsas götürülür.

Yuxarıda qeyd olunanların nəticəsi olaraq mərkəzi küçə və prospektlərdə əmlakın gəlirlilik göstəriciləri son müddətdə 4-5% aralığında, kənar ərazilərdə isə (Yasamal, Əhmədli, Nizami rayonu və s.) 5-6% müşahidə olunur. Həmin əmlakın icarədən gəlir gəlirliliyi dəyişilmədən qaldığından əmlakın icarəsinin ümumi dəyərində münasibətdə inventarizasiya xərcləri də nəzərə alınmaqla 25 ildən tez müddətdə dəyərinin tam ödənilməsi ağılabatan deyildir.

İLHAM ƏLİYEV

Xüsusən də şəhərin "içəri şəhər" "Ağ şəhər", "Xocalı", "Yusif Səferov", "Həsən Salmani", "Mehdi Mehdiqad" və sair kimi mərkəzi küçə və prospektlərdə sürətli artım müşahidə olunur. Nəticədə ölkəyə investisiya axını və maraq güclənib. Azərbaycanca yeni reallıqlar və iqtisadi

inkişaf üçün zəmin yaranıb. Əhalinin zövq və maraqları da ciddi dəyişib. Vətəndaşlarımız daha komfort şəraitli və daha geniş imkanlara malik mənzillərdə yaşamaq xəttini tutub. Burda Bakının Baş planının hazırlanması və hökumətin qarşıya qoyduğu məqsədlərin rolu var. Baş verənlər

Bəzi insanlar telefonla danışmağı niyə sevmir?

PSIXOLOQ AÇIQLADI

"Telefonda danışmağı sevməmək psixoloji və ya emosional olaraq bir sıra müxtəlif səbəblərə əsaslanı bilər". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında psixoloq Ruslan Kamilov deyib. Psixoloq sözlərinə belə davam edib: "Bu vəziyyətin ümumi səbəblərindən bəziləri bunlardır:

1. Sosiofobiya

Telefon danışığı zamanı üz ifadələrini birbaşa görə bilməmək bəzi insanlarda yanlış anlaşılma qorxusu yarada bilər. Gözlənilməz suallara cavab vermək və ya söhbətin gedişatını idarə edə bilməmək narahatlığa səbəb ola bilər.

2. Nəzarətin itirilməsi hissi

Telefon danışığı kortəbii olduğu üçün söhbəti planlaşdırmaq və ya düşünmək üçün məhdud vaxt var. Bu, bəzi insanlar üçün narahatlığa səbəb ola bilər.

3. Emosional tükənmə

Səs tonuna və sözlərə diqqət yetirmək enerji tələb edir. Xüsusilə intro-

vertlər (özünə qapalı şəxs) bu cür qarşılıqlı əlaqədən asanlıqla yorula bilərlər.

4. Pis təcrübələr

Keçmiş mənfi telefon danışığı və ya narahatedici zənglər insanın telefondan uzaqlaşmasına səbəb ola bilər.

5. Müasir ünsiyyət vərdişləri

İndiki vaxtda yazılı ünsiyyətə (mesajlaşma, e-poçt) daha çox üstünlük verilir. Bu, telefon zənglərini lazımsız və ya yorucu hiss etdirə bilər.

6. Özünü ifadə etməkdə çətinlik

Söhbət əsnasında insan özünü kifayət qədər yaxşı ifadə edə bilmədiyini hiss edə bilər. Bu vəziyyət xüsusilə səs tonunu və ya nitq sürətini idarə etməkdə çətinlik çəkənləri narahat edə bilər.

7. Stres

Telefon danışığı tez-tez ani ünsiyyət tələb edir ki, bu da "doğru zamanda düzgün cavab vermək" üçün stres yarada bilər.

Həll Təklifləri:

Əvvəlcədən hazırlıq: Xüsusilə vacib bir görüş olarsa, əsas mövzuları əvvəlcədən düşünmək faydalı ola bilər.

Alternativ ünsiyyətdən istifadə: Narahatlıq hissi çox güclüdirsə, mətn mesajından istifadə etməklə ünsiyyət qurmaq olar. Kiçik addımlarla alışmaq: Bu vəziyyətə daha qısa və rahat söhbətlərlə başlamaqla alışmaq olar.

Psixoloji dəstək: Bu vəziyyət gündəlik həyata ciddi şəkildə təsir edirsə, bir terapevtə dəstək almaq faydalı ola bilər".

Ayşən Vəli

"Nar" nitq və eşitmə məhdudiyətli şəxslər üçün peşə təlimlərinə dəstək olub

İnklüziv cəmiyyətin inkişafına dəstəyinin davamı olaraq, "Nar" "Karlara Dəstək" İctimai Birliyi ilə birgə nitq və eşitmə məhdudiyətli şəxslər üçün keçirdiyi modeler-dizaynerixtisası üzrə peşə təlimlərini uğurla tamamlayıb. Üç ay davam edən təlimlərdə 18-40 yaş arasında olan nitq və eşitmə məhdudiyətli 10 nəfər iştirak edib. Layihə çərçivəsində iştirakçılar yeni peşə öyrənərək cəmiyyətə inteqrasiya olmaq, öz yaradıcılıq potensiallarını üzə çıxarmaq və müstəqil karyera qurmaq imkanı qazanıb. Təlimlər zamanı onlara modeler-dizaynerpeşəsinin incəlikləri, o cümlədən parça seçimi, eskizlərin yaradılması və hazır məhsulun hazırlanması kimi praktiki bacarıqlar öyrədilib. Praktiki biliklərlə yanaşı, nəzəri biliklərin də yer aldığı proqram onların gələcəkdə peşəkar fəaliyyətlərini uğurla davam etdirmələrinə zəmin yaradır.

Sosial məsuliyyəti əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi qəbul edən "Nar" inklüzivlik, təhsil və regional inkişaf sahələrində mühüm layihələr həyata keçirir. Mobil operator fiziki imkanları məhdud şəxslərə yönəlik sosial layihələrə dəstəyini davam etdirərək hər bir fərdin bərabər imkanlara sahib olmasına töhfə verməyi qarşısına məqsəd qoyur.

Hazırda 2,2 milyon abunəçiyə yüksəkkeyfiyyətli rabitə xidmətləri göstərən "Nar" son 5 ildə Müştəri Loyallığı indeksinə görə ölkədə lider mobil operatorudur. Mobil operator müştəriönmünlük strategiyasına sadiq qalaraq sərfəli qiymət qarşılığında üstün xidmət təqdim edir.

Civə, qurğuşun, arsen – hamısı uşaq qidalarında...

Doğulduğu gündən etibarən körpələri qidalandırmaq valideynlər üçün ən vacib məsələlərdən biridir. Ana südü körpələr üçün ən təməl qidadır və onun dəyəri heç bir qidaya bərabər deyil. Körpələrin ilk 6 ayda ehtiyac duyduğu bütün qida ehtiyacını yalnız ana südü təmin edir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı da tövsiyə edir ki, mümkün olduqda ilk 6 ay körpələri yalnız ana südü ilə qidalandırsınlar. Lakin bütün dünyanı cənginə alan süni qida biznesi ilə mübarizədə ÜST heç bir fəaliyyət göstərmir.

sağı qurudur, mineral və vitaminləri məhv edir. Palma yağı doymuş yağdır, qanda xolesterin səviyyəsini, infarkt və insult riskini artırır, üstəlik "smes" in hazırlanması üçün istifadə edilən isti su ilə təması baş verərsə palma yağı yüksək təzyiçə səbəb olur. Dəhşəti təsəvvür edirsiniz? Yeni doğulann körpə və infarkt, insult, təzyiç...

Süni uşaq qidalarında dad əlavəsi kimi istifadə edilən saxaroza və ya yüksək fruktozalı qarğıdalı siropu, körpələrdə piylənmə yaradır, həmçinin şirin qidalara istəyi artırır. Qarğıdalı siropu bədəne

Ana südü körpələr üçün yeri başqa heç bir şeylə kompensasiya edilməyəcək bir ehtiyacdır, bu ehtiyac isə standartdır. Dünyanın hansı ölkəsində, hansı şərtlərdə doğulursa doğulsun, bir körpə mütləq ana südü ilə qidalanmalıdır. Bütün vicdanlı həkimlər öz pasiyentlərinə bunun əhəmiyyətini anlatmalı, anaların öz körpələrini ana südü ilə qidalandırmalarını təmin etməlidirlər. Lakin biznes maraqları, firma faizləri həkimlərin vicdanını korşaldıb, ləyaqətini gizlədib. Vəziyyət düşüncüldüyündən də təhlükəlidir, həkimlər daha çox körpəni ana südündən kəsmək uğrunda yarışa giriblər, çünki daha çox körpənin "smes" yeməsi daha çox firma bonusu deməkdir.

Bəzi məlumatlara görə bir qutu süni uşaq qidasının satışına görə həkimlər firmadan 40 manat faiz alır. Bu "smes" in markasından, qiymətindən asılı olmayan faizdir,

istehlakçı və ya global güc, adı hər nədirsə, bir satıb, beş faiz verirsə, qazandığından çox xərcləyirsə deməli onu maraqlandıran şey əslində gəlir yox, gələcəyə hesablanmış addımlardır. Daha aydın desək, marağında olduğu hədəf xəstə gələcəkdir.

Ana südüne alternativ olaraq təqdim edilən bu qidalar nəinki alternativ ola bilər, ümumiyyətlə qida olacaq tərkibdə deyil. Tərkibindəki təhlükəli maddələr körpələrin

sağlamlığını ciddi formada hədələyir, gələcəkdə təhlükəli xəstəliklərin yaranmasına səbəb olur. Uşaq qidalarının tərkibində palma yağının olduğundan xəbərdarsınız-

daxil edildikdə bədənimizin şəkər balansını, bioloji sistemi pozur və xərcəngə səbəb olur. Qarğıdalı siropunun xərcəng hüceyrələrini qidalandırdığı çoxdan elmə məlumdur. Allergik xəstəliklərə səbəb olduğu, həmçinin qaraciyərə böyüdücü təsiri olduğu da aşkar edilən faktlardır.

Süni uşaq qidasındaki ağır metallar - arsen, qurğuşun, kadmiumla bağlı bir çox araşdırmalar aparılıb. 2019-cu ildə aparılan bir araşdırmaya görə, bir çox uşaq qidasında həddən artıq arsen, qurğuşun və kadmium tapılıb. Bu ağır metallar körpələrin beyin inkişafına mənfi təsir göstərir. Ağır toksik metal kimi tanınan arsenin süni uşaq qidaların tərkibində olma-

sı ehtimalı belə dəhşətlidir. Bu kimyəvi element kövrək, boz, ya sarı rəngli qeyri-metaldır. Arsenin bütün birləşmələri çox zəhərli maddələrdir. Xalq arasında "siçan dərmanı" kimi tanınan arsenin

yəni valideynə 100 manata olan süni qidani da aldırısan, 10 manata olanı da aldırısan firmadan eyni faizi alacaqsan. Siz nə anladınız bu vəziyyətdən? Təbii ki, "smes" in satışının və istehlakının altında yatan qaranlıq səbəblər var. Yəni,

mı? Palma yağı (palma oleini) ana südündə olan yağ turşusunu əvəz etmək üçün süni qidalara əlavə edilir, yəni tərkibində palma yağı olmayan süni qida yoxdur. Palma yağı körpə orqanizminin kalsiumu qəbul etməsinə mane olur, bağır-

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "uşaq və gənclərin fiziki və mənəvi inkişafı" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

süni uşaq qidalarında olması bərəddə iddialar araşdırılmadan ört-basdır edilir.

"Smes"lərin tərkibindəki başqa bir təhlükəli maddə qurğuşundur. Ağır zəhərli metallar arasında zəhərlənmənin ən çox yayılmış

səbəb olur. Düşünür, son illərdə sümük və ağciyər xərcəngi olan nə qədər körpə var...

"Smes" in tərkibində olan daha bir təhlükəli maddə civədir. Civə havadan 7 dəfə ağırdır və həddən artıq zəhərli. Təhlükə dərəcəsinə görə civə 1-ci, yəni çox təhlükəli kimyəvi maddələrə aid edilir. Civə orqanizmə 2 yolla düşə bilər - həzm sistemindən və hava yolu ilə. Süni uşaq qidalarının tərkibindəki civə az-az orqanizmə qəbul edilir, nəticədə təhlükə həddinə çatır. Civə sinir və qan-damar sistemini məhv edəcək gücə malikdir.

2019-cu ildə "Healthy Babies Bright Futures" qeyri-kommersiya təşkilatları alyansı uşaq qidaları ilə bağlı "SOS" dedi. Bu qurumun apardığı tədqiqatın nəticələrinə görə, süni uşaq qidalarının təqribən 95 %-nin tərkibində ağır metallar var. "Smes"lər arsen, qurğuşun, kadmium ilə yanaşı civə ilə də zəngindir. Sözügedən qurumun hesabatına görə test edilən süni uşaq qidalarının 73 %-də arsen, 94 %-də qurğuşun, 75 %-də kadmium, 32 %-də isə civə aşkarlanıb. Tədqiqata görə test edilən məhsulların 40 %-də ən azı 3 metal, 26 %-nin tərkibində isə 4 metal aşkarlanıb.

Dünyaya gəlidiyi andan etibarən hər bir körpə anasının südünü əmməlidir, bu onun ən təməl haqqıdır və sağlamlığı üçün vacibdir. Övladına süd vermək istəyənlər, lakin həkimlərin israrı ilə balasını süni qidaya alışdıran minlərlə qadın, süni uşaq qarışıqları ilə zəhərlənən minlərlə uşaq var ölkəmizdə. Qadınların ən həssas zamanından, ən müdafiəsiz anından istifadə edərək övladını öz südü ilə yox, süni qida ilə doyurmasını təkid edən həkimlər, əgər haqq-ədalət varsa, bir gün bu əməlinizə görə cavab verəcəksiniz. Təsiriniz altına düşüb övladına öz südü yerinə, naməlum qarışıqları yedirdən anaların, ən təməl qidasından məhrum olan körpələrin ahi yerə qalmamalıdır, qalmayacaq.

Lalə Mehralı

Ürəyimizi necə qoruyaq?

“Ürək xəstəliklərinin böyük bir qismi ürəyin işemik xəstəliklərinin payına düşür. Bu isə 95 % ürək damarların tutulması, kirəcləşməsi nəticəsində, 5 % hallarda isə damarda olan spazm hesabına yaranır. Ürək damarlarının tutulmasında risk faktorları böyük rol oynayır.

HƏKİM DETALLARI AÇIQLADI

Buna artıq çeki, yüksək qan təzyiqi, şəkərə meyilliliyin olması, az hərəkətlik, siqaretdən istifadə, oturaq həyat tərz, stress aid edilir. Əsas səbəblərdən biri də irsiyyətdə ürək xəstəliyinin olmasıdır. Bununla yanaşı qidalanma tərzində diqqət mərkəzində saxlamaq lazımdır". Bu sözləri kardioloq Aynur Məmmədova SİA-ya açıqlamasında deyib.

Onun sözlərinə görə, sadalanan risk faktorlarından artıq çeki, yüksək təzyiqli nəzarət edə bilsək, aktiv həyat fəaliyyətini artırıbsaq, düzgün qidalansaq, zərərli vərdişləri tərgitsək ürək xəstəliklərinin qismən qarşısını almış oluruq: "Son araşdırmalara görə, əgər gündə 8-10 min piyada addım atsaq 60 % ürək xəstəlikləri riskini azaltmış oluruq. Gənc yaşda olan insanlarda daha çox ürək damarlarının spazmı nəticəsinə yaranan ürək xəstəlikləri geniş yayılmışdır. Bu da son zamanlarda gənclərin energetik içkilərdən daha çox istifadəsi nəticəsində yaranır. Energetik içkilər ürək damarlarına davamlı spazmına, həyati təhlükəli ritm pozğunluğuna və qəfləti ürək ölümünə səbəb ola bilər. Bəs ürəyimizi necə qoruyaq?

Gündəlik 30 dəqiqə fiziki aktivlik ürəyinizi gücləndirir. Meyvə-tərəvəzlə zəngin qidalanma üstünlük verək və çox yağlı, unlu yeməklərdən uzaq durmağa çalışsaq. Gündəlik 2 litrə yaxın adi su içməyi unutmayaq. Siqaret və alkoqol, enerji içkiləri, qazlı və şirin sulardan uzaq olaq. Sreesslə mübarizə aparaq. Müntəzəm yoxlanışları da unutmayaq:hər il qan təzyiqi, xolesterin səviyyəsini yoxlatdıraq. Xəstəliyi erkən bilmək həyatınızı xilas edə bilər".

Keyrənsə Piriyeva

70 ildir belə uduzmurdular, "Barselona" onları rüsvay etdi...

“Valensiya” La Liqanın 21-ci turunda “Barselona”ya 1:7 hesabı ilə uduzub. Nəticədə komanda klub tarixinin entrekordunu yeniləyib.

"Opta"nın yaydığı məlumata görə, "Valensiya" 70 il sonra ilk dəfə ölkə çempionatının 1 matçında 7 qol buraxıb. İspaniya təmsilçisi son dəfə 1955-ci ildə La Liqada bir oyununda qapısında 7 qol görmüşdü.

“SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseyinov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarınızı
dərc etməyə hazırıq!

Britaniya hökuməti, uşaqların bıçaq əldə etməsinin qarşısını almaq məqsədilə pərakəndə satış məntəqələrində yoxlama prosedurlarını sərtləşdirməyə qərar verib. "Reuters" agentliyinin xəbərində deyilir ki, bu qərar Sautport şəhərində rəqs dərslərində üç uşağı qətlə yetirən yeniyyətmin ötən həftə məhkəmədə günahını etiraf etməsindən sonra qəbul edilib. Baş nazir Kir Starmer, ötən ilin iyul ayında Aksel Rudakubananın

Bu ölkədə uşaqlara bıçaq satışı yasaqlanır

törətdiyi bıçaqlı hücumu Britaniya tarixinin ən dəhşətli hadisələrindən biri kimi qiymətləndirib və bu faciənin baş verməsinə səbəb olan nöqsanların araşdırılması üçün ictimai istintaq başlandı. Nəticədə bıçaq satışına dair tənzimləmələrə diqqət yönəlib.

Mövcud qanunvericiliyə əsasən, Britaniyada pərakəndə satıcılar 18 yaşdan aşağı şəxslərin bıçaq almasının qarşısını almaq üçün yaş yoxlama sistemində malik olmalıdırlar. Lakin bu sistemlərin bəzi aspektləri dəqiq müəyyən edilməyib.

**Baş redaktor:
Bəhrüz Quliyev**

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ
CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

**Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur**

Tiraj: 2700